

Μακεδονία Κερκυρα

το
εργαστασιακο
πανεπιστημιο
στην Κινο στην
Πολιτιστικη
Επανάσταση

Τίτλος πρωτοτύπου: Science, Technique et Capital

Μετάφραση: Ειρήνη Μιγάδη

Αναπαραγωγή φιλμ, μοντάζ, επιμέλεια:

Λογότυπο γραφικές τέχνες

Εκδόσεις Α/συνέχεια Έμμ. Μπενόακ 55 τηλ 8229040

Το δοκίμιο "Εργαστάσια και εργοστασιακά Πανεπιστήμια στην Κίνα μετά την Πολιτιστική Επανάσταση" πρωτοδημοσιεύτηκε σαν ξεχωριστό κείμενο - δεύτερο μέρος - στο έργο του Μπενζαμέν Κοριά "Επιστήμη τεχνική και κεφάλαιο" που στην Ελλάδα εκδόθηκε από τις εκδόσεις Αίσυρος το 1985.

Πρόκειται για ένα δοκίμιο στο οποίο καταγράφονται οι εντυπώσεις και οι προβληματισμοί του συγγραφέα που δημιουργήθηκαν στην διάρκεια μιας επίσκεψής του στην Κίνα κατά την τελευταία περίοδο της Πολιτιστικής Επανάστασης (74-76).

Το κεντρικό πρόβλημα που διαπραγματεύεται είναι η σχέση ανάμεσα στην τεχνική γνώση και στην ιδιοποίησή της από τους εργαζόμενους τόσο στον ίδιο το χώρο της παραγωγικής διαδικασίας όσο και στους μηχανισμούς κοινωνικοποίησης της γνώσης, δηλαδή στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Τρεις είναι οι λόγοι που μας οδηγούν στην αναδημοσίευση αυτού του δοκιμίου.

Ο πρώτος σχετίζεται με τον παράγοντα ιστορική μνήμη και τις αυτονομιζόμενες επιθέσεις παλαιών και νέων αστών ενάντια σε όλα θετικά παράγωγα το εργατικό και κομμουνιστικό κίνημα στον κόσμο μας. Από την άποψη αυτή η Πολιτιστική Επανάσταση μαζί με την Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917

είναι τα σημαντικότερα γεγονότα του αιώνα μας. Στο δοκίμιο αυτό ο αναγνώστης μπορεί να αποκτήσει μια γενική ιδέα για την σπουδαιότητα ορισμένων επιχειρημάτων κατά την Πολιτιστική Επανάσταση σε τομείς όπως η παραγωγή και το εκπαιδευτικό σύστημα και να αντιληφθεί την ιδιαιτερότητα και τον πλούτο αυτής της κοινωνικής εμπειρίας. Δεν θα διαφύγει της προσοχής του αναγνώστη το αναμφισβήτητο γεγονός της προσπάθειας να απαντηθούν τα κομβικά ζητήματα με διαφορετικό τρόπο από τις θεωρητικές και πρακτικές απαντήσεις που έδωσαν στα ίδια προβλήματα άλλες εμπειρίες μετάβασης. Κατά την γνώμη μας, δεχόμενοι τον ενεργητικό ρόλο που διαδραματίζει ο παράγοντας 'ιστορική μνήμη', η αναφορά στην Πολιτιστική Επανάσταση αποκτά ιδιαίτερη σημασία όταν γι αυτήν ακούγονται (όταν ακούγονται) αρνητικές κρίσεις και παρατηρείται ένα γενικό βόλεμα στην "γραμμή" της λήθης και της αποσιώπησης.

Ο δεύτερος λόγος σχετίζεται με την κρισιμότητα που έχει το πεδίο γνώση στις μέρες μας καθώς και όλα τα προβλήματα και οι μύθοι που τον συναδεύουν. Πώς, πού και με ποιές διαδικασίες παράγεται η γνώση; Τι αλλαγές έχουν συσσωρευτεί στο πεδίο αυτό από τις νέες διαδικασίες παραγωγής; Φτώσαμε σε ένα επίπεδο μη αντιστρέψιμο με την έννοια πως ο "άμεσος παραγωγός" - με την ευρεία έννοια του όρου- δεν μπορεί πλέον να εξουσιάζει, να ελέγξει την παραγωγή γνώσης που μοιραία, αναγκαστικά θα είναι στα χέρια των ολίγων και ειδικών του επιστημονικοτεχνικού ιερατείου. Με άλλα λόγια η ιστορική εξέλιξη είναι δυνατή μόνο μέσα από το βήμα της αντίθεσης πνευματικής και χειρωνακτικής εργασίας και όλες οι αναφορές των μαρξιστών για την ανάγκη οικοδόμησης μιας νέας κοινωνικής οργάνωσης που να έθετε τις βάσεις για το ξεπέρασμα αυτής της αντίθεσης αλλά και όλες οι απόπειρες που εγκαινίασε ο αιώνας μας να εφαρμοστεί το κοινωνικό σχέδιο της μετάβασης, ήταν σε τελευταία ανάλυση αυτοπυκά,

ρομαντικά όνειρα με τραγικές προεκτάσεις για άσους προσπάθησαν να τα εφαρμόσουν; Στο δοκίμιο αυτό δίνεται, αρκετά παρεστατικά, μέχρι ποιά σημείο προχώρησαν οι κινέζοι κομμουνιστές και η εργατική τάξη της Κίνας στα προβλήματα αυτά. Φυσικά πρόκειται πάντα για τα ιστορικά όρια του κινέζικου κοινωνικού και οικονομικού σχηματισμού. Όμως το πρόβλημα και οι προεκτάσεις του είναι γενικότερες και ενδιαφέρει με τους αναγκαίους παραλληλισμούς (α όχι ταυτίσεις) και τις λεγόμενες μεταβιοήχαινικές κοινωνίες.

Ο τρίτος λόγος αφορά ένα ζήτημα "συγκυρίας" που δημιουργήθηκε με τις θεαματικές αλλαγές στο λεγόμενο "υπαρκτό σοσιαλισμό" κατά το έτος 1989 και τις συνεχιζόμενες διαπραγματεύσεις στις κοινωνίες αυτές. Το ιδεολογικό φόντο έχει εμπλουπιστεί αρνητικά: Πλάι στους κλασσικούς πολέμους κάθε απόπειρας μετάβασης, ανοικτά πλέον, προστέθηκαν και όσα μέχρι χτες ορκίζονταν στον "υπαρκτό", θεωρούσαν ύποπτο ή πράκτορα όποιον κριτίκαρε τα εκεί διαδραματιζόμενα σαν άσχετα με τον σοσιαλισμό. Οι δυνάμεις που ανοικτά αρνούνται την δυνατότητα μιας άλλης κοινωνικής οργάνωσης έχουν αυξηθεί και θορυβούν. Δημιουργούν ένα κλίμα και γενικά μπορούμε να πούμε πως κυριαρχούν στο ιδεολογικό-πολιτικό επίπεδο. Ο διπολισμός που μέχρι χτες κυριαρχούσε (που και χτες δεν έκραζε κάτι ουσιαστικό) υποχωρώντας έδωσε και δίνει τροφή σε λογής-λογής θεωρίες και θεωρούλες, σε ανέκδοτα και ανεκδοτολογίες. Μέσα σε τούτη την σκόνημη σύγχυση οι νέες αστικές δυνάμεις -που αναδόθηκαν στις χώρες του ανατολικού μπλοκ- παγώνουν την εξουσία τους, αφαιρούν και τις τελευταίες κατακτήσεις/σημάδια της επανάστασης και ενσωματώνουν τις κοινωνίες τους στον θαυμαστό κόσμο της αγοράς και του κέρδους. Γι αυτές δεν έχει έρθει ακόμη η ώρα της αυστηματοποίησης: η σύγχυση αφοπλίζει τις μάζες, η ρευστότητα στον ιδεολογικό χώρο δεν αποκλείει κανένα χειρισμό. Η έκδοση του δοκιμίου αυτού εκφράζει την επιμονή μας μέσα

στην περίοδο της σύγχυσης· σε ένα συγκεκριμένο ιδεολογικό και πολιτικό προσανατολισμό.

Γνωρίζουμε βέβαια πως ζούμε σε μια χώρα που κυριαρχείται από μια αστική τάξη παλαιού τύπου με ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (κλασικός και νέος ραγιαδισμός, κοσμοπολιτισμός, ξενομανία και ξενοδοουλία) γεγονός που προσδιορίζει τα κύρια καθήκοντα σε όλα τα επίπεδα. Παράλληλα όμως ζούμε σε μια χώρα όπου ο "κορμός" (ας χρησιμοποιήσουμε και εμείς αυτήν την έκφραση) της αριστεράς ήταν γαλουχημένος με τα απομύσματα της σοβιετικής δημιουργίας των Χρουστσώφ και Μπρέζνιεφ η μία πτέρυγα και του ευρωκομμουνισμού η άλλη πτέρυγα οι οποίες τώρα συγχωνεύονται στα όσα μπορεί να σημαίνει η πορεία της περαστέρας και του γκορμπατσόφισμού. Αυτός λοιπόν ο κύριος κορμός στάθηκε πάντα εχθρικός και πόλεμος στις ιδέες και πρακτικές της Πολιτιστικής Επανάστασης και όχι αδικαιολόγητα. Διέκρινε σε αυτές από την αρχή τον κίνδυνο που πρέσβευαν για ότι ο κορμός εκπροσωπούσε.

Αλλά όχι τυχαία και σε όσους περπατούν εκτός των τειχών της επίσημης αριστεράς, η εμπειρία της Πολιτιστικής Επανάστασης είναι σχεδόν άγνωστη. Για τους νέους ανθρώπους αυτό είναι εντελώς φυσιολογικό. Όταν όμως πρόκειται για ιδεολογικές και πολιτικές συγκροτήσεις καταντά απαράδεκτο. Πολιτικά μπορεί να ερμηνευτεί σαν επίδραση του αντικυβερνητισμού που κυριάρχησε την περίοδο του μπρεζνιεφισμού, ένα κατάλοιπο του μπρεζνιεφισμού. Ακόμα μπορεί να ειπωθεί σαν αποτέλεσμα ενός ευρωκεντρισμού που προσπαθεί να πανηγυρίσει τις κεντρικές ιδέες του ευρωκομμουνισμού με ένα εκλεκτικιστικό διάβασμα της ιστορίας. (Φυσικά δεν αναφερόμαστε στις τροτσκιτικές απόψεις που προβάλλονται κατά κόρο στις μέρες μας, γιατί πρόκειται περισσότερο για συμπλεγματικές καταστάσεις παρά για ουσιαστικές τοποθετήσεις με τις οποίες μπορεί κανείς να διαφωνεί.)

**Εργοστάσια και εργοστασιακά
Πανεπιστήμια στην Κίνα μετά
την Πολιτιστική Επανάσταση**

Προειδοποίηση

Το κείμενο που ακολουθεί είναι ένα είδος απολογισμού που έγινε κατά την παραμονή τριών εβδομάδων στη Λαϊκή Κίνα στη διάρκεια του Απριλίου 1975, μαζί με μια ομάδα από 12 μέλη του ανώτατου διδακτικού προσωπικού¹. Ο αρχικός στόχος της έρευνας ήταν το ζήτημα της «θέσης της γνώσης» στην Κίνα μετά την Πολιτιστική Επανάσταση. Πώς παράγονται και κυκλοφορούν οι επιστημονικές γνώσεις; Πώς οι μερικές ή μη συστηματοποιημένες «παραδοσιακές γνώσεις» χρησιμοποιούνται ή επαναχρησιμοποιούνται; Πώς είναι οι σχέσεις που καθιερώνονται ανάμεσα στους «διδασκόμενους» – φορείς της «τεχνικής γνώσης» – και στις «μάζες», απλούς εργάτες και αγρότες;

Ένα μέρος αυτού του προγράμματος πραγματοποιήθηκε. Αλλά σε μια χώρα όπου υπήρξε δυο φορές τουλάχιστον ένα άλλο κοινωνικό σύστημα (μια φορά ο Κομφούκιος και μια φορά η δικτατορία του προλεταριάτου) και που μοιάζει πολύ λίγο με τις αιώνας (της δεξιάς ή της αριστεράς) που παρουσιάζει γενικά, πρέπει να αναπροσαρμόσται ο στόχος για να προσπαθήσουμε να καταλάβουμε και όχι να μεταφέρουμε προβλήματα που έρχονται απροσδόκως από το Καρτέ Λατέν (ή σχολόν).

Οι σχέσεις αυτές είναι αμειωμένες στο πρόβλημα της σχέσης ανάμεσα στην εργατική γνώση και την εξουσία εργατική. Το πρόβλημα αυτό (πάλι) κρατήθηκε, γιατί θεωρώ πως αντιστοιχεί καλύτερα σε ένα πρόβλημα που θέτουν οι ίδιοι οι Κινέζοι - και για το οποίο έχουν συσσωρεύσει μια αρνημένη πείρα! - και σ' ένα πρόβλημα που έχει τείνει όλο και πιο ξεκούφαρο στους μεταπολεμικούς εργατικούς αγώνες. Όμως, για να προλάβουμε μια κόπωση τελεοσκοπική και μηχανική

1. Η ομάδα αυτή αποτελούνταν από μέλη του διδακτικού προσωπικού βαρύτερων ηλικιών των κομμουνιστών επιστημόνων με επικεφαλής τον Ισακ Τσιεπενταί. Ας μην τον τρομάξει από να συγκαταστήσει το μέλη αυτής της ομάδας και ιδιαίτερα να είναι Τσιεπενταί. Πρέπει να τονίσει πως πολλές ιδέες που διατυπώνονται στο κείμενο, είναι καρπός σκέπτικου σκεπτικισμού και συζητήσεων. Για τη μορφή και την τάξη που επέβηθησαν εδώ είναι ευαίσθητοι πως την αιδώλη την έχω από.

θεωρητικό και πολιτικό πλαίσιο μέσα στο οποίο τέθηκε αυτό το ζήτημα υπό τους Κινέζους. (Ένας αναγνώστης βιωσιμικός ή λίγο εξοικειωμένος με τα λεγόμενα προβλήματα μετάβασης στο σοσιαλισμό μπορεί να τα παρακάμψει).

Το δεύτερο μέρος ασχολείται με τη «θέση» της τεχνικής γνώσης και το ρόλο των τεχνικών από δυο πλευρές:

● **πια είναι η σημασία** — απ' αυτή την άποψη — της Επανάστασης στην Ανώτατη Παιδεία, όπως μπορεί να εκτραφεί 6 χρόνια μετά το 9ο συνέδριο του Κ.Κ.Κίνας, που σημάδεψε μια σημαντική ημερομηνία της Πολιτιστικής Επανάστασης.

● **πώς αυτή η Επανάσταση στην εκπαίδευση συνέβαλε** στο βόθαιμα της επαναστατικοποίησης των παραγωγικών σχέσεων στις βιομηχανικές επιχειρήσεις. Εδώ επιβάλλεται μια διακρίσηση. Οι εμπειρίες που αναφέρονται συχνά θεωρούνται (στην ίδια την Κίνα) σαν ιδιαίτερα προσημητικές εμπειρίες «αιχμηρ». Τούτο όμως δεν πρέπει να περιορίσει σε τίποτα τη σημασία που πρέπει να αποδίνεται. Θα προσπαθήσω κύριε να δείξω πως αυτές οι εμπειρίες φέρνουν μέσα τους το σπέρμα μιας νέας πολιτικής, που το ισχυρό σημείο της είναι η σύνδεση της κατάρτισης των τεχνικών, που προέρχονται από τις γραμμές της εργατικής τάξης, με την οργάνωση της βιομηχανικής εργασίας. Η ενόχηση σπών των δυο προταξεί είναι δοσμένη από το σκόρο της πάλης ενάντια στον κληρονομημένο από τον καπιταλισμό καταμερισμό εργασίας. Σαν είποια, αυτή η πολιτική, στηριζόμενη σε νέες αρχές δεν φαίνεται να μπορεί να αποτελεί ένα αντικείμενο μελέτης στην Κίνα... όπως στη Γαλλία!

Μετα τελευταία λέξη: αποθήκε πως το κείμενο αυτό είναι «ένα είδος απολογισμού». Πραγματικά, σ' αυτό αναμιγνύονται συζητήσεις με Κινέζους υπεύθυνους και σκέψεις «θεωρητικού» χαρακτήρα που πασχίζουν να κλιμακώσουν και να φωτίσουν αυτές τις ίδιες τις συζητήσεις. Η μορφή αυτή προτιμήθηκε από κάθε άλλη — παρά το μειονεχισμότά της — γιατί επιτρέπει περισσότερο να αναληφθούμε τον τρόπο με τον οποίο στην ίδια την Κίνα, λειτουργεί μια ορισμένη σχέση της θεωρίας και της πράξης — πράγμα που δεν είναι το μικρότερο από τα μαθήματα που είχαμε το πρόνομο να ακούσουμε.

1. Το θεωρητικό και πολιτικό πλαίσιο: η μελέτη του «αστικού δίκαιου»

1. Η τριτονή εκστρατεία μελέτης της δικτατορίας του προλεταριάτου

Ενώ μόλις τελειώνουν, μπορούμε να υποστηρίξουμε πως οι τόσες ρεις πρώτοι μήνες του 1975 θα παραμείνουν σημαδιαίοι από ένα μεγάλο γεγονός: εκείνο της εξαπόλυσης μιας πολιτικής εκστρατείας εξαιρετικά μεγάλης σημασίας. Οι Κινέζοι τον αναφέρονταν «μελέτη της δικτατορίας του προλεταριάτου». Όπως συνήθως, αυτή η «εκστρατεία» έρχεται από μακριά. Στην κορφή του κινήματος κριτικής του Λιν Πιό και του Κομφουκιώ («Πη Λιν-Πι Κογκ'α») — που μ' έναν ορισμένο τρόπο συνεχίζεται — ήδη ποτέ δεν έπαψε κατά τη δημοσίευσή άρθρων στον εθνικό τύπο και στις εκδόσεις — τα τελευταία έχοντας σαν λειτουργία την υπόδειξη του γενικού προσανατολισμού και προέιθητης των διαρθρώσεων και αναπροσαρμογών στην ίδια τη διάρκεια του κινήματος — η επιμονή για την αναγκαιότητα της μελέτης της θεωρίας της δικτατορίας του προλεταριάτου. Ειδικότερα αυτά τα άρθρα συστήτησαν

1. Μια παρατήρηση επιβλέπουσα σχετικά με το κίνημα Πη Λιν Πι Κογκ. Ειδικά από μερικές κατάλληλες παρατηρήσεις πάλι κι εκεί, πρέπει να διαπιστώσουμε πως το μεγαλύτερο μέρος των θεωρούμενων της Αλήτης δεν υπήρξαν να καταλάβουν, γιατί η κριτική του Λιν Πιό διεξήχθη παράλληλα με εκείνη του Κομφουκιώ και αναφέρεται έτσι ολόκληρα. Θα ήθελα να θυμίσω πως δεν πρόκειται για τίποτα άλλο παρά μέτρα για αναζήτηση στη φιλοσοφία της προέλευσης και της θέσης των διαφόρων πολιτικών. Κι αυτή η κριτική είναι ήδη μια σπάνια μαρξιστική παρατήρηση. Πρέπει να θυμίσουμε πως ο Λένιν για να πολεμήσει με τους ημεδαπούς που ήταν αποστασιομένοι γόμω από τον Μπρεζνέβιτς, γύριζε στον Καντ και στον Χίγκελ. Ο ίδιος ο Μαρξ υπέσχετο στο Ντόστοβ για να τελειώσει με τους Β. Βασιλ, Μ. Σάιμιν... κι ολόκληρη την «Αγία Ουτοπία». Η μέση διαφορά είναι πως για τις θέσεις που κατάχρουν στην κοιλτοσύνη μας οι Καντ και Χίγκελ, για την Κίνα τις θέσεις αυτές τις κατάχρουν οι Κομφουκιώ, Μέντιος, κ.λπ.

την ανύγκωστη και τη μελέτη στοιχειωμένων κειμένων, ιδιαίτερα της *Κριτικής του Προγράμματος της Γκότα*.

Επίσης στην παρεία αυτού του κινήματος (Πι Αν-Πι Κογκ) εμφανίστηκε η καθοδηγητική εντολή που έχει μια στρατηγική σημασία και αμβλιότητα, να συγκροτηθούν «σχορές δυνάμεις εργατών θεωρητικών». Πρέπει να πούμε – όταν θυμόμαστε μερικά από τα στοιχεία που προηγήθηκαν αμέσως πριν την εξαπόλυση της ασερρατίας το 1975 – πως οι «βασίς» της είχαν ήδη τεθεί.

Όμως, λίγο μετά το κλείσιμο της 4ης Εθνικής Λαϊκής Συνέλευσης δημοσιεύτηκε ένα νέο άρθρο της «Ρέβιν Ρωμπό»: «Πρέπει να μελετή-
με σε βάθος τη θεωρία της δικτατορίας του προλεταριάτου» (Ρέβιν In-
formation 17-2-75) και αμέσως ακολούθησαν τρία άρθρα. Η σημασία αυτών των κειμένων είναι πρόδηλη. Στην Κίνα κανένας δεν γαλιόσει γ' αυτό: πρόκειται για ένα νέο όραμα προς τα μπρος και για ένα νέο βή-
θιμα – αυτό που ονομάζεται με έναν ακυρόλληλο όρο, για μια νέα «ασερρατία», που προεκτείνει το Πι Αν-Πι Κογκ, προσκαλώντας στη μελέτη και στην κριτική των νέων ζώων.

Το πρώτο απ' αυτά τα τρία κείμενα που αναφέρθηκαν είναι μια συλ-
λογή αποσπασμάτων των Μάρξ, Ένγκελς και Λένιν σχετικά με τη
δικτατορία του προλεταριάτου. Με ημερομηνία 3 Μάρτη, μπορεί να
θεωρηθεί σαν ένα είδος σύνοψης των κυριότερων θέσεων που πρέπει
να μελετηθούν και χρησιμοποιήσουν σαν κοινή αναφορά για όλους αυτούς
που συμμετέχουν στη μελέτη.

Το δεύτερο κείμενο, κι ίσως το σημαντικότερο, που υπογράφεται
από τον Γκίνο Βεν-Γουάν έχει τίτλο: «Σχετικά με τις κοινωνικές βάσεις
της αντικομματικής κλίσης Αν Πιάο». Σε σχέση με τα προηγούμενα
κείμενα του κινήματος Πι Αν-Πι Κογκ, πούλησε μια σειρά νέα στοιχεία.

Το τρίτο κείμενο: «Για την ολοκληρωμένη δικτατορία πάνω στην
αστική τάξη». (Ρέβιν Information 7-4-1975), που υπογράφεται από τον
Τσανγκ Τσουάν - Κιάο, εντάσσεται στην ίδια γραμμή με το δεύτερο,
και αναπτύσσει και βαθιάνα ορισμένα σημεία που ήχτηκαν από τον
Γκίνο Βεν Γουάν.

Με αυτά τα τρία κείμενα διαθέτουμε ταυτόχρονα ένα πρώτο αμβαθο-
μένο απολογισμό για τη σημασία της γραμμής Αν Πιάο και για τους
αγώνες που ξεκλήχτηκαν στο ασερρατιώ του Κ.Κ.Κίνας μετά το 9ο
συνέδριο, κι ίσως πιο σημαντικό ακόμα, διαθέτουμε τα κυριότερα στοι-
χεία που πήρε υπόψη του το Κ.Κ.Κίνας για να θέσει – στην παρούσα
φάση της Κινέζικης Επανάστασης – το πρόβλημα της μετάβασης
στον κομμουνισμό. Επομένως, αυτά τα κείμενα που αναφέρονται σ'
αυτά που μπορούσαμε να δούμε και να καταλάβουμε κατά τη διάρκεια

της παραμονής μας στην Κίνα, υποδείχνουν καθαρά τον τρόπο με τον οποίο έχω τρέξει το ζήτημα της μείωσης της απόστασης ανάμεσα στη χιρωναχτική εργασία και την πνευματική εργασία. Για το λόγο αυτό θα σταθούμε λίγο, σχολιάζοντας με λίγα λόγια, το κείμενο που είναι σημαντικότερο για το θέμα μας, εκείνο του Γιάο Βεν-Γιουάν.

Από ορισμένες απόψεις, αυτό το κεντρικό κείμενο για όλη την περίοδο που μελετάμε είναι ένας πρώτος απολογισμός της εκστρατείας κριτικής του Λιν Πίνο, αυτού που στην Κίνα ονομάζουν η δέκατη μεγάλη πύλη ανάμεσα στις δύο γραμμές στους κόλπους του Κ.Κ.Κ. Αλλά δεν στέκεται εκεί. Μπορούμε να πούμε πως η κυριότερη συμβολή του έγκειται στο ότι παρουσιάζεται ταυτόχρονα σαν ένα βήματα αυτής της κριτικής και το ότι αποτελεί μια αναζωογόνηση της κριτικής σε νέες βάσεις. Έτσι, το κείμενο αυτό είναι ένας δεσμός ανάμεσα σε δύο σημεία του κινήματος κριτικής.

Μέχρι το κείμενο του Γιάο Βεν-Γιουάν και κατά το μεγαλύτερο μέρος, το θέμα και οι πράξεις του «γνησικού επανέλεου» Λιν Πίνο εξηγούνταν και αναλύονταν σαν να συνέβαιναν κύρια με «επιθιώσεις» στη σοσιαλιστική κοινωνία των «προσδοχικών» θέσεων και πράξεών. Εξάλλου, αυτές είναι ένας από τους λόγους που η κριτική του Λιν Πίνο συνδέονταν μ' εκείνη του Κομφούκιου. Έτσι, το άρθρο της 17 Φεβρουάριου τονίζει: «Το κίνημα κριτικής του Λιν Πίνο και του Κομφούκιου συγχρόνως με βαθύ τρόπο τη ρεβιζιονιστική, αποικιοκρατική γραμμή του Λιν Πίνο και τη σημαντική ιδεολογική της πηγή: το δόγμα του Κομφούκιου και του Μέντσιο...». Αυτό το σημείο, που φαίνεται να είναι μια από τις στερείες κατεύθυνσης του Πι Λιν-Πι Κογκ, δεν είναι αυτό στο οποίο επιμένει το κείμενο του Γιάο Βεν-Γιουάν. Άμεσα προβάλλει έναν άλλο στόχο και τον εκθέτει καθαρά: «Σε τι συνίσταται ο ταξικός χαρακτήρας "ανθρώπων όπως ο Λιν Πίνο", και κύρια σε ποια κοινωνική βάση μπορεί να γεννηθεί μια τέτοια κλίση. Το πρόβλημα πρόκειται να παρουσιάζεται σαν αποφασιστικό, όχι μονάχα για να εξηγηθεί και να κατανοηθεί το παρελθόν, αλλά έτσι, που σιδή μάλιστα «να δημιουργηθούν βαθμιαία οι όροι μέσω στους οποίους η οστική τάξη να μη μπορεί ούτε να ισιώσει, ούτε να αποσχηματιστεί». Με μια λέξη πρόκειται για την κατανόηση αυτής της «κοινωνικής βάσης» για να εξαλειφθεί βαθμιαία το «έδαφος» – πέρα μια λέξη κλειδί στην εκστρατεία που διεξάγεται – εκεί όπου «μια νέα ρεβιζιονιστική κλίση» μπορεί να γεννηθεί και να αναπτύσσεται μέχρι που να βρεθεί σε θέση να διαμορφώσει το σχέδιο της κατάκτησης της ανώτατης εξουσίας. Το πρόβλημα είναι σοβαρό γιατί επιμένει ο Γιάο Βεν-Γιουάν, η εμφάνιση αυτής της γραμμής (Λιν Πίνο) «δεν αποτελεί ένα τυχόν φαινόμενο» και είχε, η

κλίει αυτή, «μια βαθιά τάξεη κοινωνική βάση... «Η αντικομμουνική κλίση Λιν Πιάο ενσφαιρώνει τα συμφέροντα των μαχητών γαιοκτημόνων και της κτηνώδης αστικής τάξης. Αυτό το σημείο είναι ξεκάθαρο». Ο χαρακτηρισμός αυτός γράφει άπο τον κινέζικο τύπο και δεν είναι αυτό το νέο που ισχυρίζεται ότι φέρει το άρθρο του Γάιο Βεν-Γιουάν. Αντίθετα, προειδοποιεί ενάντια στην επανάληψη εύκολων διατυπώσεων: «Μία τέτοια κενανόηση των πραγμάτων — τονίζω — δεν απευλόγησε το σώλο του προβλήματος. Γιατί, βέβαια η αντικομμουνική γραμμή του Λιν Πιάο ενσφαιρώνει τα συμφέροντα των τάξεων που έχουν ανατραπεί, αλλά ακόμα και κέρια, μπορούμε να ποδμε, πως αντιπροσώπευε τις ελπίδες των αστικών στοιχείων που γεννήθηκαν στη σοσιαλιστική κοινωνία», μέσα σ' αυτήν την άδια (!) θα 'πρεπε να προστεθεί. Να που ανατρέπεται η συντηρημένη προοπτική και ο Γάιο Βεν-Γιουάν υιοθετείται καθαρά την κέρια πλευρά: «Πρέπει να επιμεινουμε σ' αυτή τη δεύτερη πλευρά («τους νέους αστούς»)».

Έχοντας φτάσει στο σημείο αυτό, ο Γάιο Βεν-Γιουάν κάνει μια μικρή παράστροφη εκθέτοντας και σχολιάζοντας μιά θεμελιώκη θέση — θέση, που βρίσκεται στο κέντρο της κραταιάς μελέτης της δικτατορίας του προλεταριάτου — και η οποία της δίνει όλη τη σημασία της. Θα σταθώ για λίγο σ' αυτήν, γιατί πρόκειται για ένα από τα «κλειδιά» για να καταλάβουμε τον τρόπο με τον οποίο οι Κινέζοι θέτουν το ζήτημα της μείωσης της απόστασης ανάμεσα στην πνευματική / χειρωνακτική εργασία.

2. Η σημασία του «αστικού δικαίου» στη σοσιαλιστική κοινωνία και τα αποτελέσματά της

Το «αστικό δίκαιο» αποτελεί την «οικονομική βάση» όπου μπορούν να γεννηθούν και να αναπτυχθούν «είδη αστικά στοιχεία». Αυτή είναι η θέση. Ένα πρώτο πρόβλημα τίθεται: Τι είναι αυτό το «αστικό δίκαιο»; Δεύτερο πρόβλημα, γιατί πρέπει να υφίσταται σε μια σοσιαλιστική κοινωνία ένα αστικό δίκαιο; Τα πράγματα περιπλέκονται ακόμα περισσότερο όταν, συνεχίζοντας το διάβασμα, αντιλαμβάνομαστε πως αυτό το «αστικό δίκαιο» εξελίσσεται να υπάρχει στη διάρκεια ολόκληρης της μεταβατικής περιόδου, δηλαδή πιθανά για πολλούς αιώνες! Η απία βρίσκεται στο ότι όπως πάντα σε ότι αφορά τα ζητήματα του «δικαίου», με τον όρο της αντιμετώπισής τους από θεωρητική άποψη, το σοσιαλιστικό στοιχείο του δικαίου δεν είναι να δικαστήριο και οι δικαστές, ούτε ακόμα οι «νόμοι» με την κυριολεκτική έννοια, αλλά οι

παραγωγικές σχέσεις. Κι αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο το «οικτικό δίκαιο» – όπως κάθε δίκαιο – είναι η «αντανάκλαση» και η συμπόνηση άλλου πράγματος: οι παραγωγικές σχέσεις εξακολουθούν να υπάρχουν, να παράγουν το αποτέλεσμα τους, δίχως να είναι δυνατό να εξλειφθούν. Με άλλα λόγια, είναι δυνατό να μεταβεί, και σε συνέχεια να κυταργηθεί, το «οικτικό δίκαιο» μονάχα με την «επαναστατικοποίηση των παραγωγικών σχέσεων» και στο βαθμό που αυτή αναπτύσσεται. Γιατί, όπως θυμάμαι ο Μαρξ: «Το δίκαιο δεν μπορεί ποτέ να είναι ανώτερο από την οικονομική διαμόρφωση και την καθορισμένη από αυτήν πολιτιστική ανάπτυξη» (*Κριτική του Προγράμματος της Γκότα*, εκδ. Πεκίνο, σ. 15). Έτσι μπορούμε να επιχαρήσουμε να «αναβούμε ξανά» προς το συγκεκριμένο. Αφού το «οικτικό δίκαιο» συνοδεύει μονάχα ή, αν προτιμάτε, «παρασταίνεται», μια «οικονομική διαμόρφωση», ποια είναι η «διαμόρφωση» αυτή στην Κίνα; Η απάντηση δίνεται από ένα μικρό ανέκδοτο κείμενο του Μάο Τσε Τσινγκ, που δημοσιεύτηκε με την οκτωβρία της εξαπόλυσης της νέας «εκστρατείας»:

«Η Κίνα είναι μια σοσιαλιστική χώρα. Πριν την Απελευθέρωση, τα πράγματα συνέβαιναν σχεδόν όπως στον καπιταλισμό. Σήμερα, εφαρμόζουμε πάντα ένα σύστημα μισθών με σχετά βαθμίδες, την αρχή που λέει «στον καθένα ανάλογα με την εργασία του», τη χρηματική ανταλλαγή, και όλα αυτά δεν διαφέρουν καθόλου από την καπιταλιστική κοινωνία. Η διαφορά που υπάρχει είναι πως έχει αλλάξει το σύστημα της ιδιοκτησίας. Η χώρα μας σήμερα εφαρμόζει το εμπορευματοκό σύστημα. Το σύστημα των μισθών δεν είναι ίσα, υπάρχουν σ' αυτό σχετά βαθμίδες, κλπ. Όλα αυτά δεν μπορούν να περιοριστούν παρά μονάχα κάτω από τη διεξήγηση του προλεταριάτου».

Αν το προσέξουμε καλά, η απάντηση στο ερώτημά μας βρίσκεται σ' αυτό το κείμενο. Το κεντρικό σημείο είναι το ακόλουθο: «Η χώρα μας εφαρμόζει σήμερα το εμπορευματοκό σύστημα». Βέβαια «το σύστημα ιδιοκτησίας έχει αλλάξει» – η ατομική ιδιοκτησία έχει σχεδόν καταλειφθεί και έχει αντικατασταθεί από την κολλεκτική ιδιοκτησία ή από τη συλλογική ιδιοκτησία – αλλά τούτο δεν έχει σαν αποτέλεσμα την εξάλειψη του «οικτικού δικαίου». Το τελευταίο, αν και περιορισμένο (θα ξαναγυρίσω στο σημείο αυτό), εξακολουθεί να υπάρχει σαν μέμιστής των ανταλλαγών και της διανομής. Μπορούμε να τα συνυψώσουμε όλα αυτά, λέγοντας πως, όσο υπάρχει «το εμπορευματοκό σύστημα», το οικτικό δίκαιο δεν μπορεί να εξλειφθεί. Κι αυτό τι σημαίνει; Και αν υφίσταται το οικτικό δίκαιο, σε τι συνίσταται η διαφορά ανάμεσα στη σοσιαλιστική κοινωνία και την οικτική κοινωνία; Η διαφορά είναι αυτή. Ουσιαστικά ανάγεται σε δύο αρχές, που προσδιόζουν στη

σοσιαλιστική κοινωνία και που μονάχα αυτή μπορεί να τις πραγματοποιήσει και να τις εφαρμόσει.

Πρώτη αρχή: «Όποιος δεν δουλεύει δεν τρώει» (Λένιν). Η αρχή αυτή είναι καθαρά σοσιαλιστική. Στην αστική κοινωνία στην πραγματικότητα, η ατομική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής επιτρέπει στον ιδιοκτήτη να ιδιοποιείται ορισμένα μέρη της κοινωνικής εργασίας. Και υπάρχει το σύστημα ιδιοκτησίας και το κράτος που το εγγυάσει (μαζί βέβαια και η δύναμη καταναγκασμού, που έχει το μονοπώλιο της), που κάνει δυνατή αυτή την ιδιοποίηση, και, όπως ξέρουμε, με κάθε ιερρότητα. Πρόκειται εδώ για τρόπο ενέργειας και για την κυριότερη λειτουργία του αστικού δίκαιου, στην αστική κοινωνία. Είναι απόλυτα ξεκάθαρο, πως στη σοσιαλιστική κοινωνία δεν υπάρχει μ' αυτή τη μορφή.

Δεύτερη αρχή: «Στον καθένα σύμφωνα με την εργασία του». Πρόκειται εδώ για την αρχή που κυβερνάει τη διανομή σε μια σοσιαλιστική κοινωνία. Σημειώνουμε, και αυτό δεν είναι δίχως σημασία, πως ο Λένιν δίνει σ' αυτή την ίδια αρχή μια άλλη διατύπωση. Χρησιμοποιεί τον τύπο: «Για ίση ποσότητα εργασίας, ίση ποσότητα προϊόντων». Όποια κι αν είναι η διατύπωσή της, η αρχή αυτή παραμένει κι αυτή μια καθαρά σοσιαλιστική αρχή. Στην πραγματικότητα στην αστική κοινωνία, όχι μονάχα εκείνοι που δεν εργάζονται μπορούν να παίρνουν — με βάση το δίκαιο της ιδιοκτησίας — πλατιά τμήματα του κοινωνικού προϊόντος που είναι προϊόν της εργασίας άλλων — αλλά ακόμα η διανομή (παίρνοντας για εκλοάστευση την περίπτωση του μισθού) ρυθμίζεται τόσο από οικονομικούς νόμους — οι ποσότητες των εμπορευμάτων που είναι αναγκαίες για την αναπαραγωγή της εργατικής δύναμης — όσο και από πολιτικούς λόγους: κατάσταση ανταγωνισμού ανάμεσα στους εργαζόμενους, κανόνες του κάθε στρώματος εργαζόμενων να διαπραγματεύεται την πούληση της δύναμής του πάνω ή κάτω από την αξία της. Πάνω απ' όλα, στην τάξη του δίκαιου, η αγορά της εργατικής δύναμης δέχεται από το σταθμάριο εργασίας που, όπως ξέρουμε, είναι προσωπικό. Όλα αυτά τα υπενθυμίσαμε από μνήμης, για να φανεί ο καθαρά σοσιαλιστικός χαρακτήρας της αρχής «στον καθένα σύμφωνα με την εργασία του». Όλα αυτά εκδόθηκαν για να δείχθούν οι διαφορές ανάμεσα στο «αστικό δίκαιο» στην αστική κοινωνία και στη σοσιαλιστική κοινωνία. Τώρα αρχίζουμε στις ομιλίες μας. Το πρόβλημά μας — απ' αυτή την άποψη — μπορεί να διατυπωθεί έτσι:

— Σε τι οι δύο αρχές που αναφέρθηκαν πιο πάνω, αφού είναι καθαρά σοσιαλιστικές, συνδέονται με το αστικό δίκαιο;

—Ερώτημα που απορρέει από το προηγούμενο: γιατί δεν μπορεί — αφού καθαρά προσδιορίζεται σαν αστικό — να καταργηθεί; («Στην πρώτη φάση της κομμουνιστικής κοινωνίας, που αναφέρεται συνήθως «σοσιαλισμός» — το «αστικό» δίκαιο καταργείται αλλά όχι ολοκληρωτικά, μονάχα εν μέρει...» βαββαιώνει ο Λένιν· «Όλα αυτά δεν μπορούν να παραρρισιωθούν παρά μονάχα κάτω από τη δεξιοτεροία του προλεταριάτου», ξαναπιάνει το ζήτημα με τη σειρά του ο Μάο Τσε Τσούνγκ).

Η απάντηση σ' αυτά τα δύο ερωτήματα θα μας επιτρέψει να δούμε πως η έννοια του «αστικού δικαίου» είναι πολύ πιο περίπλοκη απ' όση φαίνεται από πρώτη ματιά. Η ουσία της δυσκολίας έγκειται σ' αυτό, πως δεν δίνει μια απλή και αισθητή απαντήηση: το δικαίωμα της «ισότητας» — δηλαδή εκείνο που εκθαρώνει τη σοσιαλιστική αρχή της δυσμενούς — είναι κι αυτό επίσης ένα αστικό δικαίωμα. Αυτό το εκθέτει λεπτομερειακά ο Μαρξ στην Κριτική των Προγράμματος της Γκότα. Συνοψίζοντας τις κυριότερες στιγμές της επιχειρηματολογίας του καταλήτουμε:

1. Στη σοσιαλιστική κοινωνία, δηλαδή έτσι όπως βγαίνει από την καπιταλιστική κοινωνία, η εφαρμογή της αρχής «στον καθένα σύμφωνα με την εργασία του» σημαίνει πως: «ο παραγωγός παίρνει ατομικά... το ακριβές ισοδύναμο υψοού που έδωσε στην κοινωνία». Και «αυτό που έδωσε, είναι η ατομική του ποσότητα εργασίας» (σ. 13), «παίρνει από την κοινωνία μια απόδοση ότι πρόσφερε τόση και τόση εργασία... και μ' αυτή την απόδοση παίρνει από την κοινωνική παρακοιτάθηκη μέσων κατακόλωσης τόσα, όσα αντιστοιχούν στη δουλειά που ξόδεψε. Την ίδια ποσότητα εργασίας, που έδωσε στην κοινωνία με μια μορφή, την παίρνει πίσω με άλλη μορφή» (σ. 14).

Το σύνταγμα αυτό κομμάτι παρέχει πολλές διαβεβαιώσεις. Λέει, πρώτα, πως στη σοσιαλιστική κοινωνία, είναι ο χρόνος εργασίας (ο Μαρξ μιλάει για «ποσότητα εργασίας που πρόσφερε...») που χρησιμεύει σαν μονάδα μέτρησης στη διανομή. Σε συνέχεια λέει, δεύτερα, πως στην ουσία υπάρχει απλή «αλλαγή μορφής»: η ίδια ποσότητα εργασίας που δίνεται από τη μια πλευρά με τη μορφή εργασίας που ξοδεύτηκε στην παραγωγή, ξαναπαίρνεται από την άλλη πλευρά με μορφή εμπρομαμάτων που ενσωματώνουν μια και την ίδια ποσότητα κοινωνικής εργασίας. Υπογραμμίζουμε ειδικαριακά πως το σημείο αυτό εξηγεί γιατί «Σήμερα εφαρμόζουμε πάντα... τη χρηματική αλλαγή» (Μάο Τσε Τσούνγκ). Το χρήμα και η χρηματική αλλαγή απαιτούνται στην πραγματικότητα απ' αυτή την «αλλαγή μορφής». Με άλλα λόγια, και προσθέτοντας ένα συμπληρωματικό στοιχείο, πρέπει να παραδεχτούμε πως:

2. «Εδώ ολοφάνερα κυριαρχεί η ίδια αρχή που ρυθμίζει την ανταλλαγή εμπορευμάτων (δηλαδή εκείνη της αστικής κοινωνίας – Μα. Καρλ) κφόσον είναι ανταλλαγή ίσων αξιών» (σ. 14). Έτσι συνεχίζει ο Μαρξ: «...όμως, όσο για τη διανομή των μέσων καταπόλησης ανάμεσα στους ξεχωριστούς παραγωγούς, κυριαρχεί η ίδια αρχή όσως και στην ανταλλαγή υποδείγματα εμπορευμάτων: ανταλλάσσεται ίση εργασία σε μια μορφή, σε ίση εργασία σε άλλη μορφή» (σ. 14). Και ο Μαρξ μπορεί να συμπεράνει:

3. «Έτσι εδώ το ίσο δίκαιο (υπογράμμιση από τον ίδιο) εξασκοιοθεί να είναι και' αρχή» το αστικό δίκαιο (υπογράμμιση από τον ίδιο). Με επικρατικοκό παράδοξο τρόπο ο Μαρξ καταλήγει επομένως να διατεπώσει σποτή τη θέση πως, σε και, και πρέπει να πούμε επίσης σποδή, η διανομή πραγματοποιείται «σώφωνα με την εργασία», το αστικό δίκαιο εξασκοιοθεί να επικρατεί. Με δυο λόγια, η διανομή σύμφωνα με την εργασία είναι ακόμα και πάντα αστικό δίκαιο. Ο Μαρξ ξεσκαριόζει απτό το σημείο υποδειχόντάς: «Αυτό το ίσο δίκαιο, είναι ένα άδικο δίκαιο για μια άδιστη εργασία. Δεν αναγνωρίζει καμιά ταξική διάκριση» (σ. 16). Η μοναδική διάκριση που παίρνει υπόψη του είναι αυτή που αφορά την ανισότητα των «ατομικών ικανοτήτων κι ακόμα για να λογαπτικοκοί τις διαφορές απόδοσης κι έτσι να δικαιολογεί το πρυνάμμα, δίνοντάς τους μια «φυσική» βάση! «Έτο παρεχόμενό του επομένως είναι δίκαιο της αιαιότατης, όπως κάθε δίκαιο» (σ. 15). Αυτή είναι η τελευταία – ή περίκου η τελευταία λέξη – του Μαρξ. Λόω η περίκου: στην πραγμάποκτηση ο Μαρξ δεν αφήνει σε κανένα άλλο έξω από τον εαυτό του, τη φροντίδα να βγάλει τα τελευταία συμπεράσματα γι' αυτό που προβάλει και βρίσκειται σε κάθε λογική όταν βαβωάνα: «Για να αποφευχθούν όλα αυτά τα μειονεχτήματα θα έπρεπε το δίκαιο να είναι όχι ίσο, αλλά άδικο».

Να που φέσαμε στο τέλος της μικρής «θεωρητικής αναδρομής». Απομένω να ξεσκαριόσουμε ένα τελευταίο σημείο: γιατί αυτό το δίκαιο – για το οποίο βάλπομε τώρα με ποια έννοια παραμένω ένα «αστικό» δίκαιο – στη διάρκεια ολοκλήρης της μεταβατικής περιόδου μπορεί μονάχα να «περιορισθεί» κι όχι να καταργηθεί. Μετά την ανέπτυξη που ακμαρήθηκε στην ανάλυση των λόγων για τους οποίους εξασκοιοθεί να κωδηλώναται, η κωδηνηση είναι απλή. Όσο υφίστανται οι εμπορευματοπικές κατηγορίες, η χρηματική ανταλλαγή, κλπ, με άλλα λόγια όσο διατηρούνται οι καταπιλωπτικές παραγωγικές σχέσεις – κι επομένως ο τύπος του καταπιλωπικού εργασίας που τους αντιστοιχεί – οι σχέσεις διανομής (που δεν αποτελούν, το ξεσκαριόμε, παρά την «ανάποδη» όγη των παραγωγικών σχέσεων) δεν μπορούν παρά να είναι σηματοδωμένες

από έναν αστικό χαρακτήρα. Με τον όρο πως ξεκινάμε αμέσως πως ο τύπος του «άντα» δικαίου που υπέρχει στην εφαρμογή της σοσιαλιστικής αρχής «στον καθένα σύμφωνα με την εργασία του» είναι το δικαίο το όσο το δυνατόν περισσότερο «ίσο». Έχουμε την απάντηση στο ερώτημά μας. Αυτή συνίσταται σε μια ένταση. Ο περιορισμός του αστικού δικαίου δεν προδίδεται έναν νομικό χαρακτήρα, αλλά την «επαναστατικοποίηση των παραγωγικών σχέσεων» και κατά πρώτο λόγο τον περιορισμό και την εξάλειψη του καταμερισμού εργασίας.

Αυτό το τελευταίο σημείο ο Μαρξ το τονίζει ακόμα πολύ πιο ξεκάθαρα: «... όταν θα εξλειφθεί η υποδουλωτική υποταγή των απόρων στον καταμερισμό εργασίας και μαζί της η αντίθεση ανάμεσα στην πνευματική εργασία και τη χειρωνακτική εργασία... τότε μονάχα ο περιορισμένος ερχόμενος του αστικού δικαίου θα μπορεί να ξεπεραστεί οριστικά. Μια τελευταία σύσταση, από το μικρό κείμενο δεν είναι μια φιλολογική εκδίκαση, πρόκειται για μια κεντρική θεωρητική θέση της μεταβατικής περιόδου και σαν τέτοια την βλέπουν οι Κινέζοι. Ξεκινώντας από το κείμενο του Γιάν Βαν-Γουάν (τουλάχιστον) το πρόβλημα της πάλης ανάμεσα στους δύο δρόμους και τις δύο γραμμές σχετίζεται πάντα με το ακόλουθο πρόβλημα: πασχίζουμε και θέλουμε πραγματικά να προχωρήσει το αστικό δικαίο ή σφυρηλάτουμε πίσω από «αριστερός» λόγους και θέλουμε να αφήσουμε τα πράγματα στην κατάσταση που υπάρχουν, δηλαδή στην πραγματικότητα να αφηθεί (αποδύρητα με το ελεύθερο παιχνίδι των εμπορευματικών κατηγοριών) να διεκδικείται το αστικό δικαίο και επομένως σ' ένα διάστημα να παλινορθωθεί ο καπιταλισμός, άστω και κάτω από μια ειδική μορφή, δίχως παλινόρθωση της ατομικής ιδιοκτησίας. Αυτό είναι όλο το προσεχές που οι Κινέζοι χαρακτηρίζουν με μια διατύπωση, που κατανοείται συχνά άσχημα, γιατί είναι συμπυκνωμένη, λέγοντας πως πρόκειται για τον «καπιταλιστικό δρόμο».

Μετά απ' αυτό, μπορούμε να συνενθίσουμε αυτά που καταχτήθηκαν στην κορφή αυτής της «θεωρητικής αναδρομής» και να επιχαρήσουμε να βγάλουμε μερικά διδάγματα, από την άποψη του καταμερισμού εργασίας, που μονάχα μας απασχολεί εδώ. Μπορούμε να συγκεντρώσουμε τα στοιχεία που έχουν συγκεντρωθεί στο διάβασμα της Κριτικής του Προγράμματος της Γκότα σε τρεις θέσεις.

Θέση αριθ. 1: Το «ίσο» δικαίο – αυτό που υπέρχει στην εφαρμογή της σοσιαλιστικής αρχής «στον καθένα σύμφωνα με την εργασία του» – παραμένει ουσιαστικά ένα αστικό δικαίο.

Όμως στη μεταβατική κοινωνία αυτό το δικαίο δεν μπορεί να

καταργηθεί, μπορεί μονάχα προσδοκασί να μειώνεται και να περιοσιεί. Ακόμα καλύτερα, στο βαθμό μονάχα όπου προχωρεί η «πανάστατικο-κείση των παραγωγικών σχέσεων» — και μπορούμε να προσθέσουμε με τον ίδιο το ρυθμό της — μπορεί να περιοσιζεται το «αστικό δίκαιο». Κι αυτό στο βαθμό όπου:

θέση αριθ. 2: «Το δίκαιο δεν μπορεί ποτέ να είναι ανώτερο από την οικονομική διαμόρφωση και την καθορισμένη από αυτήν απολιτιστική ανάπτυξη της κοινωνίας».

Αυτή η δεύτερη θέση επιτρέπει να κατανοήσουμε αυτή τη διαβεβαίωση του Λένιν — που είναι επίσης απλή διαπίστωση — που την ξαναπαίνα ο Γκέο Βεν-Γουέν, σύμφωνα με την οποία αφού η μεταβιτιστική κοινωνία μπορεί να χαρακτηριζεται σαν μια «παραστατική οικονομία, το «αστικό δίκαιο» διατηρείται «σαν ρυθμιστής της διανομής και των ανταλλαγών». Σημαίνουμε ειδικασικά πως σε ότι αφορά τη διανομή εδώ έχουμε το λόγο για τον οποίο «... το σύστημα των μεθών δεν είναι ίσο. Σ' αυτόν υπέρχουν οχτώ βαθμίδες...» (Μάο Τσε Τουνγκ). Όσον αφορά τους όρους που πρέπει να συγκεντρωθούν για να εξελιφεται το αστικό δίκαιο αυτοί υποδειχόνται: καθαρά από τον Μαρξ. Συνίστανται:

θέση αριθ. 1: «Σε μια ενέτερη φάση της κομμουνιστικής κοινωνίας, όταν θα έχουν εξελιφεται

● η αποδοκιμιστική υποταγή των ατόμων στον καταναλωμό εργασιών και μαζί μ' αυτήν η αντίθεση ανάμεσα στην πνευματική εργασία και τη σωματική εργασία·

● όταν η εργασία δεν θα είναι μόνο ένα μέσο ζωής, αλλά θα έχει γίνει αυτή η ίδια μία ζωτική ανάγκη·

● όταν, με την πολύπλευρη ανάπτυξη των ατόμων, οι παραγωγικές δυνάμεις θα αυξηθούν κι αυτές κι όλες οι πηγές του συλλογικού πλούτου θα ανεβλύξουν σε αφθονία, τότε μονάχα ο περιορισμένος αστικός ορίζοντας θα καταστεί δυνατό να ξεπεραστεί εργασιικά, και η κοινωνία θα μπορούσα να γράψει στις σημαίες της: «Από τον καθένα σύμφωνα με τις ικανότητάς του, στον καθένα σύμφωνα με τις ανάγκες του!» (Μαρξ).

Θα σταθούμε για μια στιγμή σ' αυτή τη θέση. Τονίζουμε πως θα σταθούμε στην εξέταση μονάχα του πρώτου όρου που εκθέτει ο Μαρξ. (Υπόχρον ορισμένοι λόγοι για να θεωρούμε πως αυτός ο πρώτος όρος είναι στην πραγματικότητα ο κυριότερος — δηλαδή πως η πραγ-

μεταποίηση του εξαρτάται κατά πρώτο λόγο από εκείνη των δυο άλλων). Ας πάρουμε τη θέση του Μαρξ κατά γράμμα. Αλλά: «η εξέλιξη του αστικού δικαίου προποθεί την εξέλιξη... του καταρριπτικού εργασιού», ιδιαίτερα, το τέλος της αντίθεσης ανάμεσα στη χειρωνακτική εργασία και την πνευματική εργασία. Τίποτα λιγότερο! Θα προσπαθήσουμε να βαθύνουμε σ' αυτό το σημείο. Γιατί κάτω απ' αυτή την επιγραμματική μορφή — και έτσι συμβαίνει πάντα, όταν πρόκειται για μια «θέση» — η πρόταση αυτή δεν δίνει τη λογική που τη στηρίζει. Για λόγους διευκόλυνσης, θα ξεκινήσουμε από ένα «απλό» παράδειγμα. Έχουμε λοιπόν το «σύστημα μεθών με σχέση βαθμίδας» που θεωρείται σήμερα (στην Κίνα) σαν μια από τις πιο κρουστικές προδηλώσεις ύψωσης του «αστικού δικαίου». Γιατί διατηρείται ένα σύστημα — άρα — μεθών με σχέση βαθμίδας; Με άλλα λόγια τι «αθροισάντι» την ύπαρξη αυτών των σχέσεων βαθμίδων; Μια παρατηρούμενη συζήτηση με ορισμένους υπεύθυνους και με μέλη μιας ομάδας θεωρητικών εργασιών του Εργαστήριου Εργαλειομηχανών αριθ. 1 της Σαγκάης, μας επέτρεψε να ξεκαθαρίσουμε κάπως αυτό το πρόβλημα.

*3. Συζήτηση με «θεωρητικούς εργασιούς» της Σαγκάης:
«αστικό δικαίο», όπως μυθολογικό σύστημα και διαφορά
στις ηγετικές αρμοδιότητες*

*Πρώτη σειρά ερωτημάτων: «Γιατί ένα μυθολογικό
σύστημα σε σχέση βαθμίδας; Ποια είναι η προέλευσή τους;»*

• Η εφαρμογή αυτού του συστήματος ανάγεται στην Απελευθέρωση (1949). Βαθμιαία επικράτησε στα εργοστάσια που ανήκουν στο κράτος. Υπάρχουν κι άλλα συστήματα μεθών, αλλά αυτό είναι το περισσότερο διαδομένο. Αρχικά, σε σχέση με την κοινωνία που υπήρχε πριν από την Απελευθέρωση, αυτό το σύστημα αποτελείόσε μια πρόοδο. Σήμερα με βάση το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης και τις επιτυχίες που είχαμε στον πολιτικό και ιδεολογικό τομέα πρέπει να βαθύνουμε τη δικτατορία του προλεταριάτου και να αλλάξουμε αυτό το σύστημα. Ακόμα αυτό το σύστημα πρέπει να αλλάξει, γιατί είναι ένα από τα εδάφη που κινεί την κυρίαρχη πολιτική αντίθεση. (Θυμίζουμε πως ο Μάο Τσε Τσεγκ υποδείξε το σύστημα των μεθών με σχέση βαθμίδας σαν έναν από τους λόγους για τους οποίους «αν άνθρωποι σαν τον Αν Πάο πάρουν την εξουσία, θα τους είναι εύκολο να καλινορθώσουν τον καπιταλισμό»).

«Πώς και σε ποιες βάσεις καθορίστηκαν οι οχτώ βαθμίδες;»

«Πολλά κριτήρια κέρθηκαν υπόψη για να καθοριστούν οι οχτώ βαθμίδες:

- η ηλικία του εργαζόμενου και η αρχαιότητά του στο εργοστάσιο.
- η διάρκεια της εργασίας.
- ο επιμοχθός χαρακτήρας της (τούτο εξηγεί τη συχνή διαπίστωση πως στα κεντρικά εργοστάσια ο μισθός των εργατών είναι ανώτερος από εκείνον των υπαλλήλων και συχνά των στελεχών).
- ηλικία και κύρια το επίπεδο της τεχνικής προμοδιότητας του εργαζόμενου². Αυτό το τελευταίο κριτήριο – που εξομοιώνεται με τα Εργαστούμενα – επιτρέπει το πέρασμα από τη μια βαθμίδα στην άλλη.

«Θεωρητικά όλοι μπορούν να περάσουν προοδευτικά από την 1η στην 8η βαθμίδα, στο βαθμό που αυξάνουν τις τεχνικές τους προμοδιότητες και την πείρα τους στη βιομηχανική εργασία. Στην πράξη δεν συμβαίνει αυτό. Σε πολλές ειδικότητες, πραγματικά, υπάρχει ένα κατώφλι στην 4η βαθμίδα, από το οποίο ο εργάτης δεν μπορεί πια να περάσει στη βάση των γνώσεων που αποχτάει με την πείρα και την πράξη». (Νομίζω, πως ήθελαν να μας δείξουν μ' αυτό – αλλά ομοιολογία πως δεν είχα την ανευριστική αεμότητα να βάλω το ερώτημα – πως για να φτάσουν στην 5η βαθμίδα και παραπάνω, πρέπει να είναι τεχνικοί, δηλαδή στις περισσότερες περιπτώσεις να έχουν παρακολουθήσει μαθήματα «θεωρητικής» τελειοποίησης). Οι συνωμολητές μας επιμένουν σ' αυτό το σημείο: ο άριστος χαρακτήρας των μισθών μπορεί να καταπολεμηθεί με διάφορους τρόπους, αλλά στη βάση της ανισότητας παραμένει η διαφορά τεχνικών προμοδιότητων και επίσης αυτή βασικά πρέπει να καταπολεμηθεί και να περιοριστεί. Ακόμα, αυτό το σύστημα «ονοεί την ανάπτυξη μέσα στους εργάτες της ιδέας και της επιδίωξης της ατομικής τεχνικής τελειοποίησης – «κόμηση» κατά κάποιον τρόπο για να φτάσουν στην 8η βαθμίδα κι αυτό σε βάρος της συνεργασίας, της αλληλοβοήθειας και της αμοιβαίας εκπαίδευσης». Έτσι καταλαβαίνουμε καλύτερα πως αν δεν προσέχεται, υπάρχει μια οικονομική και ιδεολογική βάση για την παλινόρθωση του καπιταλισμού. Επίσης, όπως υποστηρίζει ο Γυό Βεν-Γιοσόν, το δόσος όπου μπορεί να διαμορφωθούν και να αναπτυχθούν «ένα οριστά στοιχεία» γεννιέται από

2. Παραβόλων αλλο κριτήρια. Στην παράγραφο αυτή θέτουμε σκόπιμα σε πρώτη γραμμή το κριτήριο της διαφοράς των τεχνικών προμοδιότητων – διεντός του αντιφατικότητας μεγαλύτερη σημασία απ' αυτή που έχει στην πραγματικότητα – γιατί έτσι είναι μια σταθερά βασικό πρόβλημα της μεταβατικής κοινωνίας.

την ίδια τη σοσιαλιστική κοινωνία. Έτσι τίθεται ένα ερώτημα: αφού έχει γίνει δεκτός ο «ροθιαστικός» ρόλος των διάφορων κριτηρίων που παίρνονται υπόψη – και σ' αυτό το επίπεδο παρεμβαίνει η προλεταριακή πολιτική – γιατί βρέσκει «τύπος» από το σύστημα με σχέση βεθμί-δης η διαφορά των τεχνικών αρμοδιοτήτων;

α) Στο ερώτημα αυτό μπορεί να δοθεί κυταρχήν μια απάντηση «α κατακαίσα». Θυμίζουμε πως αυτή η αρχή της διανομής είναι προσωρι-νή, που επιβλήθηκε «από την οικονομική διαμόρφωση της κοινωνίας και την εκπολιτιστική ανάπτυξη που της αντιστοιχεί» (Μάρξ). Ο στρα-τηγικός στόχος – από την άποψη του κομμουνισμού – υποδειχνεται από τον Τσαρκ Τσούαν Τσάο:

«Όσο οι λαϊκές κοινωνίες δεν θα έχουν αρκετά πράγματα για να προ-μόξουν την οικονομία των αγαθών με τις τεχνολογίες και τις ομάδες παραγωγής, και το σύστημα της παλλαϊκής ιδιοκτησίας δεν θα διαθέσει μια εξαιρετική αφθονία προϊόντων για να εφαρμόζει, σύμφωνα στα 800 εκατομμύρια κατοίκων μας, την αρχή της διανομής σύμφωνα με τις ανάγκες, δεν μπορεί παρά να διατηρείται η εμπορευματική παραγωγή, η ανταλλαγή με τη μεσολήβηση του χρήματος και η διανομή σύμφωνα με την εργασία» (Ρ.Ι. αρ. 14, σ. 10).

Συνοψίζοντας μπορούμε να πούμε πως όσο δεν έχουν συγκρατηθεί οι όροι που να επιτρέψουν την εφαρμογή της κομμουνιστικής αρχής της διανομής «σύμφωνα με τις ανάγκες» – που προτιμάται ιδιαίτερα «για εξαιρετική αφθονία αγαθών» – δεν μπορεί παρά να εφαρμόζεται η αρχή της διανομής «σύμφωνα με την εργασία».

β) Ύστερα απ' αυτό μπορούμε να γυρίσουμε στο ερώτημά μας: γιατί στην αρχή της διανομής «σύμφωνα με την εργασία» είναι η διαφορά των τεχνικών αρμοδιοτήτων που σε τελευταία ανάλυση αποτελεί τη βάση των 8 βαθμίδων; Πρέπει κυταρχήν να παρατηρήσουμε, για να απαντήσουμε σ' αυτό το ερώτημα, πως με βάση την αρχή «για ίση εργασία, ίσος μισθός», το «δικαίωμα του παραγωγού είναι αναλογικό με την εργασία που προσφέρει» (Κριτική του Προγράμματος της Γιάτα, σ. 14). Και πρέπει να θυμόμαστε αυτή τη διακρίνση, πως «από τη συ-νέχεια συνίσταται στη χρησιμοποίηση της εργασίας σε μονάδα μέτρου». Με δυο λόγια, από την άποψη του νόμου της αξίας, αυτό σημαίνει πως χρειάζεται να παίρνεται υπόψη πως «η περίπλοκη εργασία... είναι μια... δόνηση απλής εργασίας». Και πως αυτό «εναβρίσκεται» στη διανομή, αφού η λειτουργία του νόμου της αξίας δεν έχει ολοκληρωτικό

καταργηθεί². Αυτό δεν σημαίνει παρά μονάχα πως επανολαμβάνεται η ιδέα που έχει τεθεί, πως δεν αντιμετωπίζονται τα προβλήματα της διανομής – συμπεριλαμβανόμενης επίσης και της σοσιαλιστικής κοινωνίας – ανεξάρτητα από τον τρόπο που «έχουν κατακτηθεί οι ίδιοι οι όροι παραγωγής» (Μαρξ, στο ίδιο, σ. 16). Στο βαθμό όπου, πρώτα, οι τεχνικές αρμοδιότητες είναι απαραίτητες για την καλή λειτουργία των παραγωγικών μονάδων κι όπου δεύτερα, οι τελευταίες είναι (ακόμα) ανάμεσα στα χέρια μιας μειωμένης αδικιών – που έχουν ιδιοποιηθεί με ατομικό τρόπο θα μπορούσαμε να πούμε – αποκλειούν το κατόφλι στο οποίο σκοπεύεται η ισότητα των μισθών, και η «κρυμμένη» βίαση των οργάν βελθιδίων. Όσο το προσές διανομής των καθηκόντων και των λειτουργιών παραμένα ένα προσές καπιταλιστικό τύπου, επιφέροντας ένα προσές διανομής «τεχνικής γνώσης», που χαρακτηρίζεται από την ιδιοποίηση αυτής της γνώσης από μια μειωτηρά αδικιών και επομένως όσο υφίσταται ο χωρισμός ανάμεσα στην χάρωναχτική εργασία και την πνευματική εργασία, θα διατηρείται πάντα το «αστικό δίκετο».

3. Πρώτα όμως να προσέχουμε να μη χρησιμοποιήσουμε αυτός ο τρόπος επιχειρημάτων για να δικαιολογήσει και να κωφεροποιήσει την υπαρκτή ανισότητα – ιδιαίτερα μισθολογική. Όταν αφορά τους Κινέζους, αυτή σημαίνει πως σήμασε το στοιχείο διανομής σύμφωνα με τις ανάγκες είναι παρόντα και βελθιαία γίνονται κύρια. Ένα πρόσθετο εύρημα που δημαγωγούσε στην επιδιώρηση *Theorie et Pratique* (αρ. 3, Ιούλιος 1975), μεταφρασμένο από την Joël Bol Lasserre και παρμένο από μια από τις πιο ζωντανές επιθεωρήσεις της Σοβιετικής Έταδας εις Κίνας, είναι καθαρό στο σημείο αυτό. Το κείμενο αυτό υποστηρίζει: «Είνα λιγότερο πως μετά το θάνατο του Λένιν η ΕΣΣΣ βελθιαία εγκατέλειπε τις αρχές της Κόμμουνίας που θεωρούσε σχετικά με τους μισθούς... Στο κείμενο της διανομής και των μισθών εμάτιας 1) της ελάχιστης παύρας 2) του ημίστου που αποκόλιε μια μεταφυσική σόβη, (ο Τσάλιν) προσημασίασε τους αδικούς κι βίρος των μισθών, την αρχική κι βίρος της παύρας, κι ελάχιστο κίνητρο κι βίρος της ιδιοποίησης και πολιτικής δικαίας, τον σπώνη ενάντια στον εθιστικό κι βίρος που αγόνα ενάντια στο προώημα. Το αποτέλεσμα ήταν μια καταγεγραμμένη εφαρμογή και όχι διαλεκτική της αρχής από τον καθένα σύμφωνα με τις αποσπότης του στον καθένα σύμφωνα με την εργασία του και μια σπιδιρή αόληση της αδικίας στο πείλο των ατομικών αποθημάτων ανάμεσα, από το ένα μέρος στις λαϊκές μάρξ και από το άλλο μέρος στους δικαιοκόμενος και τους υπεθλόνους του σύμματος... (κι υποσημασίασε δικής μου - Μπ. Κ.) «Είδη κι πράγματα παρουσιάζονται με τη μορφή μιας επιβίωσης στον απολογισμό της σπιδιανής παύρας, αλλά βίρα οι παρατηρήσεις αυτές αποθώνονται στους Κινέζους που είναι αποπολημένοι με την πάλη ενάντια στο «αστικό δίκετο». Πρέπει να τονίσουμε πως στην Κίνα, αν μελετήθηκε το «αστικό δίκετο», δεν έγινε για να «δικαιολογηθεί μια υπέρρογκα κατάσταση πραγμάτων, αλλά για να μετασχηματιστεί σε μια σοσιαλιστική ένωση».

Με άλλα λόγια, κι αυτό θα είναι η τελευταία μας λέξη σ' αυτό το σημείο: το μέσο για να δημοκρατικοποιηθώ προοδευτικά οι όροι για την εξάλειψη του «αστικού δικαίου» και της αρχής της άνωτης διανομής «επιβάλλεται με την εφαρμογή συντάσσεται στην πάλη ενάντια στην ιδιοποίηση της τεχνικής από τους εκδικαστές και στη συνεισκόλιση πάλης για την εξάλειψη του χωρικού ασύμμετρου στην πνευματική εργασία και τη χωρική εργασία. Απλουσιεύοντας (πολύ) θα μπορούσαμε να πούμε πως κάθε άλλο μέσο δεν είναι παρά μονάχα νομικό «μαστύρισμα» στη βεντάλια των μισθών και δεν φτάνει στις ρίζες της ανισότητας που τη θεμελιώνει και την αναπαράγει. Ας συμφωνηθούμε: αυτό το «μαστύρισμα» είναι αναγκαίο, και αποτελεί ένα σταθερό αντικείμενο στους ταξικούς αγώνες. Θέλω μονάχα να υποδείξω πως δεν μπορεί να υπάρξει διαρκής αποτελεσματικότητα παρά μονάχα αν συνοδεύεται από μια επαναστατικοποίηση των παραγωγικών σχέσεων, που μέσω σ' αυτήν μονάχα πραγματοποιούνται οι οικονομικοί και πολιτικοί όροι που εξασφαλίζουν τη μείωση των αποσπάρτων. Θυμάρη πως αυτό το σημείο επιβεβαιώθηκε εξάλλου από τους συνασπιστές μας στο Εργασιακό Εργαλειομηχανισμό.

Στο ερώτημα: Πώς αντιμετωπίζεται τη μείωση των αποτελεσμάτων του αστικού δικαίου σε ότι σχετίζεται με το σύστημα των μισθών; η απάντηση ήταν η παρακάτω:

«Το πρόβλημα αυτό είναι από εκείνο που μελετούμε αυτή τη στιγμή κατά προτεραιότητα και στο οποίο αποδίδουμε ιδιαίτερη προσοχή. Το καλύτερο παράδειγμα στον τομέα αυτό μας το έχει δώσει η Κομμούνια του Παρισιού που το 1871 έκανε πολλές προσπάθειες για να περιορίσει το αστικό δικαιο. Τα κυριότερα μέτρα ήταν:

1) Τα ηγετικά μέλη της κομμούνιας δεν έπρεπε να έχουν ανώτερο μισθό εκ' αυτών των εργατών.

2) Ισότητα μισθών ανάμεσα σε άντρες και γυναίκες.

3) Τα ηγετικά μέλη που έχουν δύο υπεύθυνότητες δεν πρέπει να παίρνουν διπλή αμοιβή.

4) Πρέπει να μειώνονται οι ανώτεροι μισθοί και να αυξάνονται οι χαμηλότεροι μισθοί.

Η Κομμούνια του Παρισιού σκεπάζει στις σημερινές μας ανάγκες. Ιδιαίτερα έμμεσα, πρέπει να προσέξουμε να μη διακρινθεί η βεντάλια των μισθών, αντίθετα, να μειωθεί αυξάνοντας «τους χαμηλότερους μισθούς». Αλλά, διευκρίνισαν αμέσως, για να σταθεροποιηθούν αυτά τα μέτρα και να προχωρήσουμε μερυστά, πρέπει να αγωνιστούμε ενάντια στην ιδιοποίηση της τεχνικής από τους εκδικαστές και να καταπολεμήσουμε τη διαίρεση ανάμεσα στη χωρική εργασία και στην

πνευματική εργασία. Για να γίνει αυτό «πρέπει να διαφερόνται αδιάκριτα οι γνώσεις των εργατών» και να επιμένουμε σταθερά στο σύστημα των «δύο συμμεταχόν» (των εργατών στη διεύθυνση και των στύλων στην παραγωγή).

Αυτό είναι το γενικό πλαίσιο που μένει σ' αυτό τοποθετείται το πρόβλημα της διαφοράς των τεχνικών αρμοδιοτήτων ανάμεσα στους εργαζόμενους και τις ομάδες των εργαζόμενων. Όπως βλέπουμε, το πρόβλημα εξετάζεται από τους Κινέζους σε βάθος και επαναπροβάλλεται σε σχέση με τα καθήκοντα της μετάβασης στον κομμουνισμό. Μπορούμε να συνοψίσουμε πολύ σύντομα τα σημεία που ξεκαθαρίστηκαν σε τρεις προτάσεις.

1. Το πρόβλημα της διαφοράς των τεχνικών αρμοδιοτήτων δεν μπορεί να κατανοηθεί παρά μονάχα σε σχέση μ' αυτό το γενικότερο πρόβλημα της «απόστασης» ανάμεσα στην πνευματική εργασία και τη χειρωνακτική εργασία.

2. Η «απόσταση» αυτή είναι μια από τις τρεις μεγάλες κληρονομίες της αστικής κοινωνίας. Η «μείωσή» της είναι ένα από τα μεγάλα ιστορικά καθήκοντα της μετάβασης στον κομμουνισμό.

3. Η πάλη ή όχι ενάντια σ' αυτή την απόσταση, η προοδευτική της μείωση – δηλαδή η επίθεση ενάντια στις υλικές και ιδεολογικές βάσεις στις οποίες υφίσταίνεται – σημαίνει σε τελευταία ανάλυση το αν ακολουθείται ο «σοσιαλιστικός δρόμος» ή ο «καπιταλιστικός δρόμος». Πρόκειται για το αν πασχίζουν ή όχι να μειώσουν προοδευτικά τους όρους που εξασφαλίζουν την αναπαραγωγή του αστικού δικαίου.

Από την άποψη του Λιν Πίνο και από το 16ο συνέδριο του Κ.Κ.Κ. (η επιμονή του Γιάν Βεν-Γιοάν και του Τσινγκ Τσοκύν-Τσιόε στο σημείο αυτό είναι απόλυτα σημαντική) φάνηκε πως το κύριο πεδίο της ταξικής αντιπαράθεσης αποτελείται από αυτό το πρόβλημα της πάλης ενάντια στο «αστικό δίκαιο» και τις εκδηλώσεις του. Ένα από τα κυριότερα σημεία που διαφιλονικούνται και που αποτελεί το κέντρο της πολιτικής, είναι ακριβώς το σημείο της «θέσης» της τεχνικής και των τεχνικών τη στιγμή που, όπως φαίνεται, έχει αποκατασταθεί η συνείδηση για να γίνει η Κίνα (σε 25 χρόνια) μια μεγάλη βιομηχανική χώρα.

Υστερα απ' όλα αυτά, θα ήθελα να παρουσιάσω τις κορυφαίες πάλυρες της πολιτικής που εφαρμόζεται με την ΜΗΠΕ για να εξισορροπηθεί η ιδιοποίηση της τεχνικής από τις εργατικές μάζες, προεξοφώντας την απανωσιατικοποίηση των παραγωγικών σχέσεων.

2. Τεχνική, τεχνικοί και καταμερισμός εργασίας

Υποθέσεις του προβλήματος

Από την άρτιον που κάναμε στο πρώτο μέρος, θα συγκρατήσουμε πρώτα και κύρια αυτή την ιδέα, πως μια πραγματική και συνεπής πάλη για την εξάλειψη του αστικού δικαίου (μέχρι και μαζί τις εκδηλώσεις του που σχετίζονται με το σύστημα των μισθών) απαιτεί την επαναστατικοποίηση των «όρων της παραγωγής», δηλαδή και των σχέσεων παραγωγής. Αυτή η επαναστατικοποίηση των παραγωγικών σχέσεων, προϋποθέτει καθ' αυτή πως πρέπει να καταπολεμηθεί και να μετασχηματιστεί όχι μονάχα το σύστημα των κοινωνικών σχέσεων στο εσωτερικό των παραγωγικών μονάδων, αλλά επίσης κάθε τι που «από τα πάνω» προσιδιάζει τις διάφορες κατηγορίες των εργαζόμενων για να ασκήσουν αυτή ή την άλλη λειτουργία κι επομένως ιδιαίτερα το εκπαιδευτικό σύστημα. Σκευθαρίζουμε αυτά τα δύο σημεία.

1. Όπως το δείχνει το παράδειγμα του συστήματος των μισθών, εκείνο που εξασφαλίζει στο εσωτερικό της επιχείρησης, παρά τους περιορισμούς που μπορεί να φέρνει, η εμμονή στο «αστικό δίκαιο», είναι βασικά το «μοίρασμα της τεχνικής γνώσης» ανάμεσα στα διάφορα μέλη που συντελούν στην παραγωγή. Στο εργοστάσιο υπάρχει ένας «παραγωγικός συλλογικός εργάτης», αλλά όχι ακόμα ένας «συνδυασμένος εργάτης». Στο καπιταλιστικό εργοστάσιο – και από το οποίο πρέπει να ξεκινάμε, στην Κίνα όπως κι αλλού – η πραγματικότητα του φαστηριακού σημείου είναι ένα άγριο μοίρασμα της εξουσίας, που εκδηλώνεται με μια ιδιαίτερη διαμόρφωση του προσώπου κατανομής των καθηκόντων και λειτουργιών. Ο Μπεταλόφ χαρακτηρίζει αυτό το πρόσωπο έτσι:

«Στο καπιταλιστικό εργοστάσιο, η διάκριση ανάμεσα στην πνευματική εργασία και τη χειρωνακτική εργασία εκδηλώνεται με τη διάκριση ανάμε-

981

—στην άμεσα παραγωγική εργασία που πραγματοποιούν οι εργάτες
—σε την εργασία των μηχανικών και των τεχνικών που διαθέτουν το
προσόν παραγωγής και παίρνουν ως αποφάσεις που αφορούν τις αλλαγές που πρέπει να γίνουν στο προσόν εργασίας, στις μηχανίες που χρησι-
μοποιούνται, στους τεχνικούς κανόνες» (Αριστοτέλης επίτασσε εις Οργανώ-
σεταις Ιδιαιτέσις εις Σίτιν, Μακροτο, σ. 89).

Σ' αυτό πρέπει να προσθέσουμε, στην πλευρά της πνευματικής εργα-
σίας, τα καθήκοντα διαχείρισης. Για να απλοποιήσουμε ακόμα, μπο-
ρούμε να πούμε πως είναι χωρισμένες και ανεπίθμενες:

● από τη μια πλευρά η εργασία κατασκευής που αντιστέται στους άμε-
σους παράγοντες.

● και από την άλλη, η εργασία σύλλληψης διεύθυνσης

Αν κρατηθεί πως «αυτή η διαίρεση τοποθετεί τους άμεσους παραγω-
γούς σε μια εξαρτημένη θέση σε σχέση με τους μηχανικούς και τους
τεχνικούς» (Μπεκετέλν, στο ίδιο, σ. 89) έχει μια συμπληρωματική
σπίβεια και ολοκληρώνει τον χαρακτηρισμό του συνόλου που μπορεί
να δοθεί στο προσόν διανομής καθηκόντων και λειτουργιών στους
καπιταλιστικούς όρους, λέγοντας πως:

● από το ένα μέρος υπάρχει χωρισμός ανάμεσα στην πνευματική εργα-
σία και τη χειρωνακτική εργασία (χωρισμός κατασκευής / σύλλληψης -
διεύθυνσης)

● και από το άλλο μέρος, υπάρχει απώθεση («εξαρτημένη» σχέση λία
ο Μπεκετέλν) ανάμεσα σε μια εργασία που παρουσιάζεται σαν εργασία
διεύθυνσης (χειρωνακτική, χρηματοπιστική ή τεχνική) και σε μια εργασία που
είναι καθαρή εκτέλεση.

Έτσι παίρνουμε υπόψη το γεγονός πως ο χωρισμός (κατασκευής / δια-
χείριση - διεύθυνση) κολυπείται από μια απώθεση (εκτέλεση / διεύθυ-
ση). Έτσι, βλέπουμε καθαρά πως αν όλο αυτό το σύστημα δεν τροπο-
ποιηθεί, η προώθηση των σιολαχών και των τεχνικών που «προέρχον-
ται από την εργατική τάξη» δεν αλλάζει σε τίποτα την υπόθεση. Πρέπει
να τροποποιηθούν οι παραγωγικές σχέσεις, το σύστημα των «θέσεων»
και ο καταμερισμός εργασίας, στο εσωτερικό της θεωρούμενης παρα-
γωγικής μονάδας. Και τούτο δεν πετυχαίνεται με την αντικατάσταση
μιας γραφειοκρατίας — της «αριστερός» — με μια άλλη.

2. Μετά απ' αυτό, πρέπει να ανέξουμε «προς τα πάνω» και να δούμε
το σχετικό όραμα ανάμεσα σ' ένα σύστημα παραγωγικών σχέσεων και
τους κοινωνικούς όρους που επιτρέπουν την αναπαραγωγή του. Ιδιαί-
τερα εκάνας ακριβώς τις σχέσεις που συντηρούν το μηχανισμό κωφότη-
τας των εργαζόμενων με το σύστημα των «θέσεων» στις παραγωγικές

μονάδες, και τούτο στο βαθμό όπου η λειτουργία του είναι να «εξαιδικεί» — τόσο από τεχνική όσο και από ιδεολογική άποψη — τα διάφορα τμήματα της εργατικής τάξης που θα έρθουν να καταλάβουν αυτή ή την άλλη «θέση» στην επιχείρηση. Για όλους αυτούς τους λόγους βλέπουμε καθαρά, πως η επανάσταση στο εκπαιδευτικό σύστημα και η επανάσταση στην παραγωγική μονάδα πρέπει να διεξαχθούν παράλληλα, γιατί αλλιώς θα παρεμποδίζουν η μια την άλλη, αντί να τις στηρίζουν. Η προώθηση της σοσιαλιστικής οικοδόμησης γίνεται μ' αυτό το τίμημα.

3. Αφού ξεκαθαρίστηκε αυτό, θα ήθελα να συγκεντρώσω στο δεύτερο μέρος αυτού του άρθρου μια σειρά από στοιχεία που υποδείχνουν τον τρόπο που εννοείται και διεξάγεται η πάλη ενάντια στο χωρισμό και την αντίθεση ανάμεσα στην πνευματική εργασία και τη σωματική εργασία από την έναρξη της ΜΠΠΕ. Θα φανεί πως αυτό που διακοβίζεται, πέρα από την απλή εκμάθηση της τεχνικής από τις μάζες, είναι ένα αλλιώτικα δύσκολο και περίπλοκο πρόβλημα, αφού δεν πρόκειται για τίποτα λιγότερο από την άσκηση της δραστηριότητας του προλεταριάτου στον τομέα της τεχνικής. Οι Κινέζοι προσέγγισαν το πρόβλημα αυτό από πολλές πλευρές. Θα αναφέρω δύο:

- την επανάσταση στο σύστημα εκπαίδευσης και κατάρτισης
- την επαναστατικοποίηση των παραγωγικών σχέσεων στις παραγωγικές μονάδες. (Θα εξετάσουμε μονάχα τα στοιχεία που έχουν άμεση σχέση με το ζήτημα της προλεταριακής ιδιοποίησης της τεχνικής).

1. Η Επανάσταση στο εκπαιδευτικό σύστημα:

Τα «εργοστασιακά πανεπιστήμια» και η πάλη για την ιδιοποίηση της τεχνικής από την εργατική τάξη

1. Η γενική γραμμή

Από την έναρξη της Πολιτιστικής Επανάστασης, οι μεταχηματισμοί που έγιναν στο εκπαιδευτικό σύστημα αποκάλυψαν αξιόκοπα το αντικείμενο μάστιγών και άρθρων. Έτσι που καταλήγουν να πιστεύουν πως έχω αποκτήσει κάθε γνώση σχετικά μ' αυτό το σημαντικό θέμα και

έχουν πάλι να του αποδώσουν την αναγκαία προσοχή. Αν παρέμβαινε στο ζήτημα αυτό, το κάνω βέβαια γιατί έχω σχέση με το πρόβλημα που μας απασχολεί, αλλά και γιατί θεωρώ πως η πραγματική πολιτική σημασία, έτσι όπως εμφανίζεται 6 χρόνια μετά το 9ο συνέδριο, τουλάχιστον στη Γαλλία, δεν έχει πραγματικά κατανοηθεί. Και τούτο όπως θα δούμε, εξηγείται κατά ένα μεγάλο μέρος από το γεγονός πως στην ίδια την Κίνα ζητούνται σημαντικοί αγώνες σχετικά με τη σημασία που πρέπει να δοθεί στις γενικές καθοδηγητικές εντολές σχετικά με την επανάσταση στην εκπαίδευση. Επομένως θα ξεκινήσουμε από την αρχή. Πρέπει να γυρίσουμε στο 1968. Το 1968, είναι πραγματικό ο χρόνος όπου συνέβησαν τουλάχιστο δύο αποφασιστικά γεγονότα, που θα παραμείνουν στο επίκεντρο των αγώνων στη διάρκεια των κατόπιν χρόνων.

- Το πρώτο απ' αυτά τα γεγονότα ήταν η είσοδος ομάδων προπαγάνδης από εργάτες, αρχικά στο Πολιτισμικό Ινστιτούτο Τσινγκ Χαό του Πεκίνο, σε συνέχεια σε όλα τα ανώτατα πνευματικά ιδρύματα της Κίνας. Ταυτόχρονα, όταν άρχισε να γίνεται κατανοητό πως αυτές οι ομάδες προπαγάνδας δεν πήγαν μονάχα για να βάλουν τέλος στον φραξισμισμό, που παρείχε κάθε συνέχιση της επανάστασης, αλλά πως ίθα βρισκόνταν εκεί για πολύν καιρό», δημοσιεύτηκε ένα άρθρο με μεγάλη απήχηση, που το υπόγραψε ο Γιάο Βεν-Γιουάν και που είχε έναν τίτλο που ανάγγελλε καθαρά το χρώμα του: «Η εργατική τάξη πρέπει να καθοδηγεί τα πάντα». Στο μικρό αυτό άρθρο ο Γιάο Βεν Γιουάν, που ήξερε γιατί μίλοσες, υποστήριζε ιδιαίτερα:

«Η είσοδος των εργατικών ομάδων προπαγάνδας στον τομέα της Ανώτατης Εκπαίδευσης αποτελεί ένα γεγονός που θα αναταράξει γη και ουρανό».

Ακόμα, το κείμενο αυτό περιείχε μια νέα καθοδηγητική εντολή του Μάο Τσε Τουνγκ, σε μια ιδιαίτερα σημαντική στιγμή της πάλης στην εκπαίδευση. Ο Μάο από την πλευρά του υιοθέτησε όχι μόνο από τότε προς δρόμους. Ας το κρίνουμε:

«Για να πραγματοποιηθεί η προλεταριακή επανάσταση στην εκπαίδευση, πρέπει η εργατική τάξη να αναλάβει την καθοδήγηση, πρέπει οι εργατικές μάζες να πάρουν μέρος σ' αυτήν και να πραγματοποιήσουν με τη συνεργασία των μαθητών του ΛΑΣ, την τριπλή ένωση των σοσιαλιστικών στοιχείων, που να περιλαμβάνουν επίσης τα δραστικότερα στοιχεία ενήλικων στους φοιτητές, στο διδακτικό προσωπικό και τους εργαζόμενους στις σχολές, που να είναι αποφασισμένα να διεξάγουν την επανάσταση ως το τέλος. Οι εργατικές ομάδες προπαγάνδας θα πρέπει να παραμείνουν στις

σχολές για πολύν καιρό και να πάρουν μέρος σε όλα τα καθήκοντα της πόλης - κριτικής - μετασχηματισμού. Ακόμα θα πρέπει να καθοδηγούν πάντα τις σχολές...» (Οι υπογραμμιστές είναι δικές μου, Μπ. Κ.).

Εκείνο που είναι σημαντικό εδώ — και που αποτελεί πραγματικό ένα νέο γεγονός — είναι αυτή η ιδέα πως για να αναλάβει η εργατική τάξη την καθοδήγηση της επανάστασης στην εκπαίδευση πρέπει (ανάμεσα σε άλλους όρους, αλλά αυτοί καθοριστήσαν ξεκάθαρα από τον ίδιο): «οι εργατικές μάζες να πάρουν μέρος σ' αυτήν». Με δυο λόγια, η «είσοδος του προλεταριάτου στο εκπαιδευτικό» σημαίνει επίσης την είσοδο των ίδιων των εργατικών μαζών με σώμα και ουσία. Το σημείο αυτό δεν φαίνεται να είχε γίνει ομόφωνα δεκτό, αφού ο Γιάο Βεν-Γιοτσάν υποχρεώθηκε να παραθέσει: «Θέλουμε να απελευθερωθούμε μοναχοί μας και δεν έχουμε ανάγκη από τη συμμετοχή εργατών που δεν ελπίζουν από τη σχολή». Να τι έλεγε η Απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής του Κομμουνιστικού Κόμματος Κίνας σχετικά με την ΜΠΠΕ: «Οι μάζες δεν μπορούν να απελευθερωθούν παρά μόνον από τον εαυτό τους». Οι εργάτες δεν θα κατανοηθούν από τις «μάζες». Και πιο πέρα, ο Γιάο Βεν-Γιοτσάν για να κάνει εντάξει ξεκάθαρα τα πράγματα προσέθετε:

«Όλοι αυτοί που θεωρούν τους εργάτες σαν ζώνη δύναμη «σ' αυτές τις ίδιες τις μάζες, είτε είναι παραχρηστικοί, είτε ζώνε στοιχείο για την εργατική τάξη και κατά συνέπεια η εργατική τάξη έχει ολοκληρωτικά δικαίω να απαιτήσει τη δικτατορία πάνω τους. Υπάρχουν αυτοί οι θανασιόμενοι που ανακηρύσσουν τους εαυτούς τους «προλεταριακές συνωστότητες» αλλά μόλις η εργατική τάξη θέξει τα συμφέροντά του μικρού τους «ανεξάρτητου βασιλείου» εναντιώνονται στους εργάτες».

Αυτό δίνει μια μικρή ιδέα για τους αγώνες που «με την είσοδο στο παιχνίδι» — και η είσοδος: εκείνη των εργατών! — θα σημαδώνει την επανάσταση στην εκπαίδευση.

—Το δεύτερο γεγονός είναι μια άλλη καθοδηγητική εντολή του Μάο, που ήρθε να στηρίξει την εργασία των εργατικών ομάδων προπαγάνδας (που πασχίζουν να ξαναβάλουν σε δρόμο τι πενήμι) και υποδείχνει τον γενικό προσανατολισμό. Αυτή η καθοδηγητική εντολή, η αποκαλούμενη της «21 Ιούλη», βράβειται κάπως σε ισχύ:

«Οι σκέυτες σχολές είναι αναγκαίες. Με αυτό σκεύος κύρια τις πολιτιστικές σχολές. Όμως, πρέπει να μισωθεί η διάκριση των σπουδών, να διεξαχθεί η επανάσταση στην εκπαίδευση, να μπει η προλεταριακή πολιτική στο εμπόσι και να πάρει το δρόμο που ακολουθεί το Εργαστήριο Εργαλειομηχανών της Σαγκάης, δηλαδή να συγκροτηθεί ένα τεχνικό προσο-

τικό σου να προέρχεται από τις εργατικές γραμμές. Οι φοιτητές ήρθαν να εκπαιδεύουν ανάμεσα στους εργάτες και αγρότες που έχουν αποκτήσει μια πρακτική πείρα. Ύστερα από μερικά χρόνια σπουδών, θα ξανακυρί- πουν στην πράξη της παραγωγής».

Ύστερα απ' αυτή την καθοδηγητική εντολή, ένα από τα μέτρα που πάρθηκαν ήταν να στέλνουν τους απόφοιτους της Μέσης Εκπαίδευσης να περάσουν 2 ή 3 χρόνια στο χωριό. Αναμφισβήτητο, το μέτρο αυτό υποκίνησε μια ζωνή αντίθεση στους διάφορους συντηρητικούς κύ- κλους και δεν είναι βέβαια τυχαίο γεγονός πως το καλίμπος και ο Αν Πιάο. Στο «Σχόλιο Εργασίας 371» είχε γράψει: «Η εγκατάσταση νέων στο χωριό σημαίνει άνοιγμα στρατηγικών αναδιαμορφωμάτων με την εργασία». (Παραθέτω αυτό το ντακουμέντο σύμφωνα με την εκδοχή που δημοσιεύτηκε στην επιθεώρηση *La Nouvelle Chine*, αρ. 16, Μάρ- της 1974. Το υπογραμμισμένο μέρος είναι εκείνο που αναδημοσιεύεται συνήθως στον Κινέζικο τύπο). Και είναι επίσης, το σημείο σχετικά με το οποίο ο Γιάο Βεν-Γουαόν 7 χρόνια μετά ξαναόρχισε τον πόλεμο. Στο κείμενό του του Μάρτη 1975, κριτικάροντας τον Αν Πιάο, γράφει: «Η εμμονή ή όχι στο θέμα της συγχώνευσης των νέων διανοουμένων στο χωριό με τους εργάτες και αγρότες βρίσκεται σε άμεση σχέση με το ακόλουθο κρώτημα: η εκπαίδευση στην ανώτατη παιδεία μπορεί ή όχι να συγκεντρωθεί στο θέμα που χάραξε το *Εργασιαίο Εργαλειομαχα- κών της Σαγκάης*, δηλαδή οι σπουδαστές να επιλέγονται ανάμεσα στους εργάτες και τους αγρότες και να γυρίζουν πάλι σ' αυτούς μετά το τέλος των σπουδών τους». Απ' όπου βγαίνει πως το 1975 η πάλη εί- ναι το ίδιο ζήτησή όπως και το 1968, και πως τα «οχυρωμένα χωριά» που συγκροτήθηκαν από τους «αδικούς» στον τομέα της εκπαίδευσης δεν υπαλλήθηκαν παρά μονάχα ύστερα από έναν παρεπιταμένο αγώ- να, όπου καταγράφηκαν υπογραφές της αριστεράς. (Σχετικά με το σημείο αυτό συμβολιστικά με ιδιαίτερα ένα άρθρο της *Nouvelle Chine*, αρ. 17, «Η κριτική Πι Αν-Πι Κογκ», όπου εκθέτουμε με πολλές λεπτομέρειες ο τρόπος με τον οποίο άρχισε να εκδηλώνεται μια ορι- σμένη καλλιέργεια στην εκπαίδευση πριν από την εξαπόλυση του Πι Αν-Πι Κογκ). Έτσι βλέπουμε πως η επανάσταση στην εκπαίδευση — και ιδιαίτερα στην ανώτατη εκπαίδευση — δεν έγινε δίχως δυσκολίες. Ο λόγος είναι, νομίζω, πως όπως ανέγγυα ο Γιάο Βεν-Γουαόν στο άρ- θρο του το 1968, το γεγονός θα αναπαύονταν «γη και ουρανό»! Θα ήθε- λα, αφού τέθηκαν αυτά τα στοιχεία, να διατυπώσω τρεις παρατηρήσεις σχετικά με τη σημασία των καθοδηγητικών εντολών που αφορούσαν την επανάσταση στην ανώτατη εκπαίδευση. Τους τότε θα φανεί πως αυτό που διακοβίζεται βρίσκεται πέρα απ' ότι γενικά πιστεύεται.

Πρώτη παρατήρηση: Αυτό που προβλήθηκε σαν «μονόλο» και σαν «γυμναστή» που πρέπει να ακολουθηθεί, δεν είναι ένα ενιαίο πρόγραμμα, αλλά ένα εργαστάσιο. Το κείμενο (του Μάο όπως κι αυτό του Γιάνη Βεν-Γιουάν) δεν λέει: πάρτε το δρόμο του πενήμιου του Πεκίνο ή της Σαγκάης, αλλά του Εργαστασίου Εργαλειομηχανών της Σαγκάης. Πέρα από το λόγο — μαζί και της «αριστοτελής» — που συντομομάσαμε στην ΜΠΠΕ, αναμετρήσαμε σοβαρά τι σημαίνει αυτό. Και ποια ολοκληρωτική ανατροπή προτείνει αυτός ο «δρόμος», σε σχέση με όλες τις μεταρρυθμίσεις που έχουν επινοηθεί για την παιδεία. «Επανόσταση» στην εκπαίδευση λένε ο Μάο και ο Γιάνη Βεν-Γιουάν και όχι «μεταρρύθμιση» όπως λένε άλλα κείμενα.

Δεύτερη παρατήρηση: Ο πιο σύντομος χαρακτηρισμός που δόθηκε στο «δρόμο του Εργαστασίου Εργαλειομηχανών» συνίσταται σ' αυτό: «... οι φοιτητές επιλέγονται ανάμεσα στους εργάτες... και ξαναγυρίζουν εκεί». Όμως πρέπει να σημειώσουμε πως οι «εμφωσμένοι νέοι» που αποσπάζονται σήμερα το μεγαλύτερο μέρος των σπουδαστών στα πανήμια δεν είναι, μιλώντας κυριολεκτικά, εργάτες και αγρότες. Το πολύ - πολύ στην πλειοψηφία τους¹ να έχουν κάνει στο χωριό μια περίοδο 2 ή 3 χρόνων. Πιστεύω πως δεν έχει προσεχτά αυτό το σημείο, αφού και η «εγκυκλοπαedia στην ύπαιθρο» δεν είναι παρά ένα μέτρο κατά κάποιο τρόπο συντηρητικό.

Αν τώρα συσχετιστούν αυτές οι δύο παρατηρήσεις με τους αγώνες που ξετυλίχτηκαν από το 1968 σχετικά με τον τρόπο κατανόησης και εξήγησης των κεντρικών καθοδηγητικών εντολών, καταλήγουμε σε μια νέα κατανόηση της επανάστασης στην εκπαίδευση.

Τρίτη παρατήρηση: Μπορούμε στην πραγματικότητα να υποστηρίξουμε πως αυτό που διακοιφούται είναι η ριζική αμφισβήτηση του παλιού εκπαιδευτικού συστήματος και η ανοικοδόμηση ενός νέου συστήματος που στις βασικές του πλευρές έχει λίγη σχέση με το παλιό σύστημα. Να γιατί τα κείμενα του Μάο μιλάνε για επανάσταση στην εκπαίδευση. Ήδη διαγράφονται τα βασικά περιγράμματα του νέου συστήματος. Από στρατηγική άποψη και σ' ότι σχετίζεται με την απόσταση παιδεία, δύο χαρακτηριστικά διακρίνονται:

1. Αίμα στην πλειοψηφία τους, γιατί δεν αφορά το σύνολό τους. Ορισμένοι «χοιρικοί» αφήνουν αείμα, όπως το μερτικό ένα νεοδημοκράτη που καταγγίλει την άσχημη σπουδαστική, γωνιολογική, και μαύρη στο πανήμιο από την «έκθεσ κόρτας». Σημείο, αν πρέπει να τονιστεί κι αυτό, πως η μεγάλη επανάσταση που βρίσκεται σε εξέλιξη είναι απαραίτητη και απόλυτα σίγουρη για να απορριφθεί τον ρεβιζιονισμό και να σταθεροποιηθεί η δικτατορία του προλεταριάτου (Μάο).

- πρέπει να οργανωθεί γύρω από τα εργαστήρια, κι όπως θα δοίμε κί-
τω από τη διεύθυνση των ίδιων των εργατών
- και να στρατολογεί φοιτητές από τις γραμμές της εργατικής τάξης.

Από τακτική άποψη και για να πραγματοποιηθεί αυτός ο στρατηγι-
κός στόχος, η επανάσταση πρέπει να συνεχιστεί ακολουθώντας τρεις
κόριες κατευθύνσεις.

1. Εκεί όπου αυτό είναι δυνατό, να δημιουργηθούν «εργασιακά
παν/μια» πάνω στο πρότυπο του παν/μίου της 21 Ιούλη του Εργαστα-
σιου Εργαλειομηχανών της Γαγκύης.

2. Να διατηρηθούν τα παλιά ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα αλλά
α) με βαθιά ανανέωση της στρατολογίας τους (εγκριτότατη νέων στο
χωριό και καθορισμός των σπουδαστών από τους αγρότες· μόνιμη
υποδοχή ομάδων εργατών και αγροτών για την εκπαιδευτική περίοδο
μεταβλητής διάρκειας ανάλογα με τις ανάγκες και απασχολήσεις
αυτών των ομάδων)· β) επανέσταση στις μέθοδους διδασκαλίας: ξεκι-
νώντας από την πρακτική και τη συσχετισμένη πέρα από τους εργά-
τες, τους αγρότες και τους νέους στη διάρκεια της παραγωγικής εργα-
σίας· εκπαίδευση με «ανοιχτές πόρτες» όπως λέγεται: το παν/μιο εμ-
μέζει τη διπλή αρχή «προσεκλώντας» (τους εργαζόμενους από διάφο-
ρους τομείς και επίπεδα για να μαθαίνει απ' αυτούς) και «βγαίνοντας»
(για να κάνει έρευνες επί τόπου, και να μαθαίνει μέσα στην πράξη).

3. Εγκαθίδρυση μιας μόνιμης κοινοφορίας σε βάθος με την υπόλοι-
πη κοινωνία, και ιδιαιτέρως με τις παραγωγικές μονάδες. Το παν/μιο εί-
ναι ένας ανοιχτός «τόπος», μια «βάση» στην υπηρεσία των εργαζόμε-
νων κι όχι ένας κλειστός τόπος όπου κολιμαριάζεται σε θερμοκήπιο μια
τεχνική φουτο-«ελίτ». Με δυο λόγια, για να ξαναπιάσουμε μια κινέζικη
θεωρηση, το παν/μιο πρέπει να διαμορφώνει τους «συνεχιστές» της
επανάστασης κι όχι «ακαδημαϊκούς κορυφές» κάθε είδους, περιχαρακι-
μένες πίσω από τα «οχυρωμένα χωριά» της γνώσης τους και κοινόλη-
λιες μονάχα για να είναι οι συνεχιστές της... αστικής τάξης.

Αυτό, επαναλαμβάνουμε, αποτελείν τη «γενική γραμμή» και συγκ-
ροούνται με μια αντίθεση, του για να κροστά κάτω από εξωτερικό
χαρακτηριστικό συχνά της «αριστεράς», δεν υπολείπεται σε ζωντάνια.
Έτσι, στο παν/μιο Μελίνα του Πεκίνου, ένα μέλος του διδακτικού
προσωπικού μας εξήγησε: «Μετά την πτώση του Λιν Πίνο, ορισμένοι,
κάτω από το πρόσχημα της κριτικής της υποτιθέμενης «αριστεριστι-
κής» γραμμής του, στην πραγματικότητα χυσιούσαν την ίδια την αρι-
στερά, πείραζόσαν τις καταρχήνας της Πολιτιστικής Επανάστασης κι
έτσι – πράγμα που αποτελούσε το σχέδιό τους – ενόησαν μια ορι-
σμένη παλινόρθωση της ακαδημαϊκής εξουσίας. Παραμπόδιον σαφί-

ρά την ανάπτυξη της επανάστασης στο πανόμιο. Η πρωτοβουλία ξαναπέρασε στην αριστερά με την άνοδο του κινήματος Π. Αιν-Π. Κογκ. Και η επανωσιατικοποίηση του πανόμιου ξαναπέρασε το σωστό δρόμο εδώ και μερικούς μήνες.

Η Επανάσταση στην εκπαίδευση περιλαμβάνει βέβαια πάρα πολλές πλευρές. Δεν μπορεί να υπάρξει ζήτημα στα όρια ενός απλού άρθρου για να εκταθούν όλες. Θα ήθελα να σταθώ στις σελίδες που ακολουθούν στην εξέταση ενός μονάχου ζητήματος: πώς γίνεται η ιδιοποίηση της τεχνικής από την εργατική τάξη. Η επιλογή αυτή εξηγείται από δυο λόγους.

— Στην ίδια την Κίνα, η ικανότητα προοδευτικής επίλυσης αυτού του ζητήματος θεωρείται σαν ένας από τους βασικούς όρους διατήρησης και ενίσχυσης της δεξιοταρίας του προλατιριάτου. Επιπλέον, όπως έχουμε δει, το ζήτημα αυτό στο βαθμό όπου καλύπτεται από το πρόβλημα του καταμερισμού ενδυμαστική εργασία / οικιακή εργασία, είναι απ' αυτά που χρησιμοποιούν σαν βέβαιη της ύπαρξης του «απτικού δίκτυου» στη σοσιαλιστική κοινωνία.

— Στη Γαλλία, και γενικότερα στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες, η ιδεολογία της εξοδίκησης και της αρμοδιότητας χρησιμοποιείται για να δικαιώνει όχι μονάχα τις κυρίαρχες τάξεις, αλλά και αρκετά σχέδια και προγράμματα της «αριστεράς».

Επίσης, η πείρα που έχει αποσωρευτεί σ' αυτό τον τομέα από τον κινέζικο λαό είναι πρωταρχικής σημασίας. Και όσο κι αν αναζητήσουμε δεν θα βρούμε άλλη. Και κύρια, που να αλογείται σ' αυτή την κλίμακα.

2. Μια δημιουργία της ΜΠΠΕ:

«τα εργατοκρατικά πανόμια»

Αν και διαφορετικά πορίσματα επισημειώθηκαν από το 1958, η δημιουργία εργατοκρατικών πανόμιων και κύρια η επέκτασή τους χρονολογείται μετά την Πολιτιστική Επανάσταση. Το κεντρικό σημείο εδώ συγκροτείται από την αποτυχημένη απόπειρα να «διαμορφωθούν τεχνικοί από τις γραμμές των εργατών». Οι άλλες αλλαγές είναι μονάχα αποσπασματικά και συνέπειες αυτού του κεντρικού προσανατολισμού.

«τι διαμορφωθούν τεχνικοί που να προέρχονται από τις γραμμές της εργατικής τάξης»

Πρώτα πρέπει να υπογραμμίσουμε ένα σημείο: η διαμόρφωση τεχνικών από τις εργατικές γραμμές δεν έχει σαν σκοπό να εξασφαλίσει την προώθηση του εργατικού προσωπικού στο ιεραρχικό του εργασιακού ή να «εμπλοκάρει την καριέρα» των εργατών. Αυτό που διακυβεύεται είναι κάτι άλλο, είναι το παρακάτω ερώτημα: είναι δυνατό ή όχι, και με ποια μέσα, να συντηρηθεί το μονοπώλιο των «εδικών» σχετικά με την τεχνική γνώση, επομένως να συντηρηθεί η εξουσία στην ύψιστη ιεραρχία; Με άλλα λόγια το πρόβλημα είναι: πώς να αποκλειστεί στον τομέα της τεχνικής, η δικτατορία του προλεταριάτου, δηλαδή η εξουσία της μεγάλης μάζας των απλών παραγωγικών εργαζόμενων από εργοστάσιο. Ακόμα (βλ. μέρος I αυτού του κεφαλαίου) να εξασφαλιστεί αυτή η εξουσία σ' ένα προτάξ που να οδηγείται βαλμωδία στην εξάλειψη άλλων των διαφορών στο ιεραρχικό του εργασιακού.

Να μηνά παραδείγματα των δυσκολιών και των αποτυχιών που καταγράφηκαν. Το 1958, ο Μάο Τσε Τουνγκ στη μεγάλη κινητοποίηση που έγινε γύρω από το «Μεγάλο Άλμα» προσπάθησε να υποκινήσει ένα κίνημα πάλης ενάντια στο εκπαιδευτικό σύστημα όπου επικρατεί «η κυριαρχία των απλών αδικιών». Βασικά, η καθοδηγητική αυτή εντολή δεν είχε αποτελέσματα. Αυτή η «αποτυχία» σήμερα καταλογίζεται στη γραμμή Λισό Σου-Σι που κυριαρχούσε τότε. Αλλά και εκεί όπου επιχειρήθηκαν τέτοια πειράματα δεν είχαν επιτυχία. Έτσι ο Γιόο Βεν-Γουάν στη διάρκεια μιας «κυβέρνησης» που έγινε το 1971 με τους κυριότερους υπαίτιους της Σαγκάης, για να κάνουν τον αποκλεισμό της επανάστασης στην εκπαίδευση και να την αναζωογονήσουν, θέμισε την πείρα του 1958. Τότε επιχειρήθηκε να διαμορφωθούν τεχνικοί από τις εργατικές γραμμές. Το αποτέλεσμα δεν ήταν ικανοποιητικό, εξήγησε, οι εργάτες - τεχνικοί σε συνέχεια παρατηρούνται σαν γοβάτοι «απλοί αδικιοί». Η αιτία βρισκόταν στο ότι ο τόπος δόθηκε σχεδόν αποκλειστικά στην τεχνική συγκράτηση μονάχα, ενώ ακόμα η εργασία στα εργοστάσια δεν είχε τροποποιηθεί, οι νέοι τεχνικοί έτσι πήραν μονάχα τη θέση των παλιών, ή εντάχθηκαν μαζί τους, δίχως όμως να προχωρήσει ούτε κατά ένα πόνο η επαναστατικοποίηση των παραγωγικών σχέσεων. Σήμερα, ακόμα, αναφέρονται αυτοί που πήραν μέρος στη συζήτηση, μια από τις δυσκολίες που πρέπει να υπερβηθεί, έγκειται στην ιδεολογία πολλών εργατών που θεωρούν τους αυτούς τους σαν «επαναστάτες από γεννησιμό τους», διατροπούν μπροστά στη σύνδεση θεωρίας / πράξης με το πρόβλημα πως «για την πράξη έχουμε κάνει αρκετά στο εργοστάσιο», εκδηλώνοντας έτσι μια ορισμένη μη κατανόηση για τους στόχους της επανάστασης που διεξάγεται. Αυτά τα μικρά γεγονότα αναφέρονται με το σκοπό μονάχα να δείχθεί πως τα

πράγματα δεν είναι απλά και χρειάζεται για να προσηθούν μια πολύ μεγάλη υπεργύκηση. Το πινάκιο 21 Ιούλη του Εργασιακού Εργαλειομηχανών της Σαγκάης που επισκεφθήκαμε είναι ένα εκπαιδευτικό παράδειγμα και έχει δώσει αυτό που αποτελεί «μοντέλο» για ολοκληρωτή την Κίνα.

«να καταλάβουμε με όραση τα σχέδια της επιστήμης και της τεχνικής»: το παράδειγμα του Εργασιακού Εργαλειομηχανών της Σαγκάης

Εδώ η πάλη «στο μέγιστο της τεχνικής» άρχισε πολύ γρήγορα και οι σημερινές επιτυχίες δεν «έπαισαν από τον ουρανό», προετοιμάστηκαν από πολλές πρωτοβουλίες που προωθήθηκαν από την Αποκλιθερίωση. Για να σταθούμε στην ουσία, πρέπει να διακρίνουμε τουλάχιστον δυο μεγάλες περιόδους.

Από το 1953 μέχρι το 1963, εκπαδεύτηκαν 250 εργάτες για να γίνουν τεχνικοί (σ' ένα σύνολο 600, δηλαδή 40%). Χρησιμοποιήθηκαν πολλές μέθοδοι.

(α) Πρώτα υπ' όλα δημιουργήθηκε μια «ερασιτεχνική σχολή», όπου έβγα από τις εργάσιμες ώρες οι εργάτες πήγαιναν να ασκηθούν σε διάφορα μονοπρόσωπα και χειρισμούς και με τη βοήθεια τεχνικών και στέλεχών του εργοστασίου, τελειοποιούνταν στη μελέτη αυτής ή της άλλης μηχανής. Φαίνεται πως αυτό το σύστημα έδωσε καλά αποτελέσματα, αφού σήμερα ακόμα υπάρχει μια ερασιτεχνική σχολή αυτού του είδους.

(β) Μια δεύτερη μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε συνίσταται στην αποστολή έμπειρων εργατών στα τεχνικά γραφεία του εργοστασίου. Εκεί, πάνω στη δουλειά, μαζί με καταρτισμένους τεχνικούς συνδύαζαν προγράμματα μελετών και έρευνας για τεχνικές καινοτομίες. Προεκτόνοντας αυτή τη συγκρότηση με συμπληρωματικές μελέτες με τη βοήθεια ήδη καταρτισμένων τεχνικών, προέδιδεσαν σύντομα για να γίνουν τεχνικοί ολοκληρωτικά.

(γ) Η τρίτη μέθοδος ήταν πιο κλασική: οργάνωναν ειδικό και μισθωτικό μάθημα για εργάτες, που ολοκληρώνοντας, όταν απαιτούνταν, με μαθήματα που γίνονταν σε διάφορες τεχνικές σχολές της περιφέρειας όπου στέλνονταν εργάτες που τα είχαν ανάγκη.

Τα πράγματα βρίσκονταν εκεί όταν το 1966 ανατιζήθηκε η Παύσιμη Επανάσταση. Εδώ, όπως κι αλλού, έφερε βαθιές αλλαγές. Στον τομέα που μας απασχολεί εδώ, στη διαμόρφωση τεχνικών, μπορούμε

να πούμε πως η κυριότερη αλλαγή έγινε με τη δημιουργία ενός εργατικού σώματος εκπαιδευτικού πόρου πάνω στην «εργασιακή παιδεία», του σαν συνέπεια της κυβερνητικής εντολής της 21 Ιουλίου 1968 να πάρει τη θέση που γνωρίζουμε στην κοινωνία στην εκπαίδευση. Τρία κύρια στοιχεία το χαρακτηρίζουν: η στρατολογία, η φύση και οι τρόποι της εκπαίδευσης, η σύνθεση του «διδακτικού πόρου».

α. Η στρατολογία

Από δω κι εμπρός οι αποφοίτοι του παν/μιου της 21 Ιουλίου (που το τονίζουμε διαειθέρως από το εργοστάσιο και εξαρτάται απ' αυτό) αποτελούνται από άτομα/σπουδαστές εργάτες του εργοστασίου ή άλλων εργοστασίων του ίδιου τύπου. Ήδη έχουν στρατολογηθεί και αποφοιτήσει τρεις σειρές. Η πρώτη αποτελούνταν από 52 εργάτες του εργοστασίου. Η μέση ηλικία τους ήταν 29 χρόνια, η αρχαιότητα 12 χρόνια. Η δεύτερη αποτελούνταν από 98 εργάτες (από τους οποίους 58 από το ίδιο το εργοστάσιο και 40 από άλλα εργοστάσια). Η μέση αρχαιότητα και η μέση ηλικία ήταν χαμηλότερες και οι δυο: αντίστοιχα 8 και 27 χρόνια. Η τρίτη αποτελούνταν από 109 εργάτες από τους οποίους 60 από άλλα εργοστάσια της Συγκλής: μέση ηλικία 26 χρόνια, αρχαιότητα 7 χρόνια. Όμως δεν πιστεύεται πως έχουν λυθεί όλα τα προβλήματα. Έτσι «αρισμένα εργατήρια του εργοστασίου δεν είναι διατεθειμένα να αφήσουν να φύγουν οι άνθρωποι τους που αποτελούν το κεφάλαιό τους. Έχουν ένα πατριωτισμικό πείσμα». Επομένως βλέπουμε πως η πάλη σ' αυτό τον τομέα όπως και στους άλλους συνεχίζεται. Όμως αυτό δεν παρεμβάλλει να επιτευχθούν προόδοι αφού στη διάρκεια της ΜΠΠΕ παρήχθη το παράλογο σύστημα «ένα για έναν». Ο «συνδικαλισμός ένας για έναν (έναν εργάτη εξυπηρετεί έναν τεχνικό... σημαίνει πως "ο ρόλος του μηχανικού είναι να χρησιμοποιεί τη γλώσσα του και ο ρόλος του εργάτη να χρησιμοποιεί τα χέρια του", "ο ρόλος του μηχανικού είναι να δίνει ιδέες, ο ρόλος του εργάτη να τις πραγματοποιεί"». Συμπεραίνοντας η αρχαία, χιλόχρονη αντίληψη σύμφωνα με την οποία «οι ίδιοι που παρέχουν πνευματική προσπάθεια είναι οι κυβερνήτες και εκείνοι που χρησιμοποιούν τα χέρια τους είναι οι κυβερνιόμενοι». Αυτό το μικρό κείμενο δείχνει τυπώχρωνα την αυστηρότητα και το βάθος της κριτικής που αναπτύχθηκε. Για να μην αναπαράχθει η

2. Βλέπε το «Εισαγωγικό», όπου έχω ήδη αναφερθεί: *Laoson pour l' Ανάπτυξη των Δύο Εννοιών* ανέπτυξε σε ασφαλή πορεία σε ασφαλή, Ed. P&G, σ. 72.

προηγούμενη κατάσταση έχουν παρθεί εγγεήσιες, που οι πιο σημαντικές αφορούν τη νέα αντίληψη για την εκπαίδευση.

β. Μια νέου τύπου εκπαίδευση

Η διαφορά με το παλιό σύστημα είναι τουλάχιστο σε δύο σημεία. Πρόκειται για τη διδασκόμενη ύλη και για τους τρόπους λειτουργίας του δασμού ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη. Για να κατανηθεί η εμφάνισή τους, πρέπει να μην ξεχνάται, πιστεύω, πως η εκπαίδευση που προορίζεται για εργατές δεν αποβλέπει μονάχα να τους κάνει ικανούς τεχνικούς, αλλά επίσης και κύρια να τους επιτρέψει να ασκήσουν μια νέου προλεταριακού τύπου εξουσία στον τομέα της διαχείρισης και της τεχνικής έρευνας. Με άλλα λόγια, δεν πρόκειται να αντικατασταθούν οι ειδικοί με ειδικούς, αλλά να γίνει δυνατός, συντηρήσιμος το μονοπώλιο που ασκούν μια χούφτα «ειδικοί», να δημιουργηθούν εργατήσες για τη δημοκρατία και την πρωτοβουλία των «μαζών» στο εργαστήριο σε όλους τους τομείς. Ας έρθουμε ύστερα απ' αυτό στους μετασχηματισμούς.

—*Η νέα ύλη διδασκαλίας*. Έχω κατάρτισται ξεκινώντας από το γενικό πρόγραμμα του παν/μιου: «Σχολιασμός και κατασκευή διαρθρωτικών μηχανών ακριβείας. Τα «κλασσικά» εργαλεία της μηχανικής, δυναμικής, κινητικής, ηλεκτρισμού κ.λπ. υπάρχουν και είναι βέβαια διαθέσιμα. Αλλά δεν ξεκινούν απ' αυτά. Μικτές ομάδες εργατών - τεχνικών έχουν επιφορτισθεί με έρευνα και συζήτηση με φίλους και παλαιότερους εργατές για να αναπτύξουν και να συγκοινωνήσουν στα «διδασκτικά υλικά» περισσότερο ή λιγότερο προσαυρισμένα ομοιογενή σύνολα δεδομένων και προβλημάτων. Το σημαντικό σημείο είναι εδώ πως, σύμφωνα με το γενικό πρόγραμμα του παν/μιου, τα «θεωρητικά» προβλήματα σχολιασμού δεν διαχωρίζονται από τα «πρακτικά» της κατασκευής. Εδώ, όπως στο εργασιακό παν/μιο των ορυχείων του Καλιφόρνια, επικρατεί με αυτή τη μέθοδο — έτσι και σε πόρμα ακόμα — μία ύλη διδασκαλίας που ανακαλεί σε μια άλλη ταξινόμηση απ' αυτή που παραδοσιακά έχει κληροδοτηθεί από τη Δύση. Ας μη βιαστούμε να δούμε εδώ το αποτέλεσμα ενός «μαστορήματος» που προκύπτει από μια εμπειρική ή παραγωγολογική έννοια της γνώσης. Ο Γκέο Βον-Γουόρν, σαν πολιτικός ηγέτης βέβαια, αλλά και σαν φιλόσοφος (η αρχική του «κατάρτιση») τοποθετεί τα πράγματα με ακρίβεια: «Το ξεκίνημα από την πράξη για τη σύνταξη νέων εκπαιδευτικών υλικών και την καθιέρωση νέων αγωγών, αποτελεί μια μεγάλη δημιουργία της ΜΠΠΕ» (Συζητήσεις... σ. 62). Αναξάρτητα απ' αυτό το «αποτέλεσμα», που ο καθένας μπορεί να μετρήσει τη σημασία του, θα πρέπει να υπογραμμί-

στεί το γεγονός πως, «το ξεκίνημα από την πράξη» εγγράφει τη συμμετοχή και την πρωτοβουλία των απλών εργατών στους μετασχηματισμούς που πραγματοποιούνται. Κι επομένως για τη δυνατότητα άσκησης ενός ορισμένου ελέγχου στους εκπαιδευόμενους τεχνικούς. Αυτό περιλαμβάνεται με:

– Τους τρέχουσες λειτουργίες που δεσμοί θεωρίας - πράξης. Στο τελικό σύστημα εκπαίδευσης που κορυφωθεί στο σύνολο της Κίνας (όπως σήμερα ακόμα στη Γαλλία... κ.χ.) τίθεται πως ήταν αναπόφευκτο το πρόγραμμα από τρία στάδια: 1. βασική εκπαίδευση, 2. συμπληρωματική θεωρητική διδασκαλία, 3. εξειδίκευση. Αυτές οι τρεις φάσεις τώρα έχουν «σπάσει» σε 4 περιόδους. 1η περίοδος: συγκέντρωση και μελέτη των πρώτων εκπαιδευτικών υλικών· ο τόνος τίθεται στη θεωρητική μελέτη και στις βασικές επαγγελματικές τεχνικές. Κι αυτό για μια διάρκεια 8-9 μηνών. 2η περίοδος: «Να μάθουμε να κάνουμε τον πόλεμο πολεμώντας». Οι σπουδαστές βγαίνουν από τη σχολή και γυρίζουν πάλι στα εργαστήρια. Εντασσόμενοι στις ομάδες που υπάρχουν της «επιπλής ένωσης για την τεχνική ανάπτυξη» και συμβάλουν άμεσα στην προώθηση των προγραμμάτων και των εργασιών που βρίσκονται σε πορεία και τούτο – επιμένουν οι συνάμητές μας – μέχρι την κατασκευή. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου οι καθηγητές συνεχίζουν τη διδασκαλία τους – αλλά κυρίως και σε συνάπτηση με τις δυσκολίες που συναντούνται. Η 3η περίοδος είναι αφιερωμένη σ' ένα νέο άλμα στη γνώση. Νέα θεωρητική μελέτη για να λυθούν τα προβλήματα που έμειναν ακραμιά. Η 4η περίοδος τέλος είναι αφιερωμένη πάλι στην πράξη. Αλλά σ' αυτό το επίπεδο οι εργάτες - τεχνικοί είναι ικανοί να αναλύουν τα προβλήματα με ανεξάρτητο τρόπο. Συμμετέχουν στις εργασίες σχεδιασμού και κατασκευής των πιο περίπλοκων μηχανών.

γ) το διδακτικό σώμα

Έχει υποστεί αλλαγές στο βαθμό των μετασχηματισμών που πραγματοποιούνται. Αποτελείται από 22 μέλη και προέρχεται από τρεις κτηές: 8 είναι εργάτες και τεχνικοί του ίδιου του εργοστασίου (2 έμπειροι εργάτες + 6 εργάτες - τεχνικοί που καταρτίστηκαν επί τόπου)· 4 προέρχονται από τις τεχνικές σχολές της Σαγκάης και οι 10 τελευταίοι ανήκουν στο διδακτικό προσωπικό διάφορων κρατικών παν/μυσσ. Αλλά δεν πρέπει να θεωρείται σαν ένα «επαγγελματικό» διδακτικό σώμα. Αδιάκοπα προστίθενται έμπειροι εργάτες ή τεχνικοί του εργοστασίου που δίνουν ένα μάθημα, εκτελούν μια άσκηση, προλαμβάνουν μια δυσκολία ή λύνουν ένα πρόβλημα. Κι εδώ ακόμα προστατεύονται ενάντια σ' ένα ενδεχόμενο κλείσιμο της ομάδας στον και

τώ της, επιδιώκοντας τη συμμετοχή της στις εργασίες του εργοστασίου, όπου η «βιοδίκαστη» της ελέγχεται και κοινωνικοποιείται. Έτσι πραγματοποιήθηκαν μεγάλες προόδους. Ας κρίνουμε: «'Άλλοτε καλλοί ερευνητές... σημείωναν στα σημειωματάριά τους τα θεωρητικά δεδομένα που θεωρούσαν πιν' μια προσωπική «επιική παρουσία» τους. Τώρα τα συγκαντρώνουν οι ίδιοι σε φυλλάδια για να τα μεταφράζουν σε όλοως, συν τακμηρίωση. Σ' αυτό του είδους τους δόσεις αναμφισβήτητες μετράται η πραγματικότητα και η σημασία των αλλαγών που πραγματοποιούνται.

Τώρα, όπως κυκλοφορούσαμε καλύτερα την απόσταση που διατρέχεται σε σχέση με τις παλιές μέθοδους. Στο παν/μιο Μπένι του Πακίνου το παλιό σύστημα μας παρουσιάστηκε πως χαρακτηριζόνταν «από τρία κέντρα: ο καθηγητής, το μαθητή, το βιβλίο». Αυτά οι τρία κέντρα οδηγούσαν σε μια εκπαίδευση με «κλειστές πόρτες», στο σκοπό δι των κλειστών παραθορόφυλλων και μιας άπισστης γνώσης, περιτυλιγμένης μιλικά στις σελίδες των βιβλίων. Οι σπουδές γινόνοσαν «από έννοιες σε έννοιες και από βιβλίο σε βιβλίο, χωρίς να ξέρουμε πως δουλεύουν οι αγρότες, πως καλλιεργούν οι αγρότες και πως κυκλοφορούν τα εμπορεύματα». Με δυο λόγια, η εκπαίδευση που στηρίζονταν στα τρία κέντρα οδηγούσε σε «τρεις χωρισμούς»: «Χωρισμός με την παραγωγική εργασία, με τις αγροτικές και αγροτικές μάζες και χωρισμός με την προλεταριακή πολιτική για τη σταθεροποίηση της επανόστασης. Χωρισμός η εκπαίδευση ήταν μια εκπαίδευση που γνώταν από την αστική τάξη για να διαμορφώσει τους συνεχιστές της. Οι τελευταίοι, όταν έβγαιναν από το παν/μιο, προσκοιούνταν σε υπέθετες θέσεις και διαθέταν όλες τις πιθανότητες για να φέρουν ή να σταθεροποιήσουν – όχι αναγκαστικά με συνειδητό τρόπο – τις τεχνικές της αστικής διαχείρισης και διοίκησης. Αυτό είναι που οι Κινέζοι ανάμεζαν «αυταυταλιστικό δρόμο». Έχουν άδικο;

Όλα αυτά δεν πρέπει να μας κάνουν να πιστεύουμε πως τα «εργοστασιακά παν/μια» αναπτύχθηκαν από μόνο τους. Σαν απόδειξη αναφέραμε μια συζήτηση με έναν από τους οδηγούς μας στη Σαγκάη, σε άσκηση ολοκλήρωσης των γαλλικών μαζί μας και που κατά τέχη ασχολούνταν ακριβώς με την προώθηση... των εργοστασιακών παν/μίων.

*Η προώθηση των εργοστασιακών παν/μίων
στο δήμο της Σαγκάης*

Ο δήμος της Σαγκάης, για να υποστηρίξει την ανάπτυξη εργοστα-

σικαίν παν/μικον, δημιουργήστε «γραφεία». Η συντονιστήριά μου, διπλωματούχος του παν/μιου του Παρισιού, αφού εργάστηκε τρία χρόνια σε ένα εργοστάσιο μηχανών έχει τοποθετηθεί από τη δημιουργία του σ' ένα απ' αυτά τα γραφεία: στην περίπτωση αυτή πρόκειται για το «Γραφείο Μηχανικών Κατασκευών», που συνδέεται με το δήμο της Σαγκάης. Αυτό δημιουργήθηκε το 1974, αποτελείται από μια μικρή ομάδα και διαθέτει πολύ λίγα υλικά μέσα. Λένε πως η λειτουργία του είναι καταρχήν πολιτική. Τι πρέπει να καταλάβουμε μ' αυτό; «Το καθήκον μας — εξηλεί η Σίον — είναι να προωθήσουμε τα εργασιακά παύματα, να υποκινήσουμε τη δημιουργία τους, να τα βοηθήσουμε να αρχίσουν να λειτουργούν και να φροντίσουμε να παίρνουν σωστό προσημαστικό». Πώς προωθούνται πρακτικά τέτοιοι στόχοι; «Προχωρούμε σε μια πρώτη εξέταση των εργασιών που εξαρτιούνται από το γραφείο μας (εκτός της κατασκευής μηχανών). Βεβαιούμε πως παράτα απ' αυτά πρέπει να δημιουργήσουν εργασιαστικά παν/μια.

«Η κυριότερη μέθοδος που χρησιμοποιούμε για να υποκινήσουμε τη δημιουργία τους, συνίσταται στην οργάνωση συσκέσεων με τα στελέχη των εργασιών για τα οποία πρόκειται. Συμφωνείται συχνά να συντάσσουμε σε μια μη κατανόηση της πολιτικής σημασίας των εργασιών παν/μιων και του ρόλου τους στην επίτευξη της δικτατορίας του προλατεριάτου. Ορισμένα στελέχη δηλώνουν πως η ίδια είναι ενδιαφέρουσα, αλλά πως οι εξαναγκασμοί της παραγωγής για την πραγματοποίηση του σχεδίου είναι βαρύνοντες για να μπορούν να αφιερωθούν σε καθήκοντα εκπαίδευσης. Άλλοι πιστεύουν πως αυτονομούν ότι η διαμόρφωση τεχνικών από τις γραμμές των εργατών έχει σαν σκοπό τη διαμόρφωση τεχνικών με το οικονομικό τρόπο και δεν βλέπουν κανένα την πολιτική — ταξική — ουσία αυτής της προλατεριάς. Άλλοι ζητούν συμπληρωματικά μέσα, ιδιαίτερα καθηγητές κι αυτό δεν γίνεται, γιατί τα εργασιαστικά πρέπει να εφαρμόζουν την αρχή της «απτήριξης στις δικές τους δυνάμεις. Μερικά σ' αυτή την κατάσταση οργανώνονται συσκέσεις όπου προχωρούμε από κοινού στη μελέτη των προβλημάτων.

«Μαζεύονται ιδιαίτερα οι καθοδηγητικές εντολές του πρόεδρου Μάο σχετικά με την επανάσταση στην εκπαίδευση. Η έμφαση μπαίνει στο γεγονός πως αυτή η επανάσταση πρέπει να υποβοηθή κριν απ' όλα την άσκηση της δικτατορίας του προλατεριάτου στον τομέα της τεχνικής και πως αυτό το σημείο πρέπει να οδηγεί τη δουλειά του μετασημαστικού». Η Σίον επιμένει: «η πάλη ανάμεσα σε δύο δρόμους συνεχίζεται στον εκπαιδευτικό τομέα» και αναλαμβάνονται πως οι καθοδηγητικές εντολές του Μάο μπορεί να ερμηνεύονται με μια ροσοφιστική

ένοια, πράγμα που η Σιου και οι σύντροφοί της, προσπαθούν με τη μελέτη να παιδαγωγήσουν. Η Σιου συνεχίζει: «Όταν τα πράγματα είναι καθαρότερα και τα στελέχη έχουν κατανοήσει τη σημασία της δημιουργίας εργασιασσιακών πνεύμων, οργανώνονται συλλογικά σε διαφορετικές βαθμίδες για την κινητοποίηση των εργατών και ώστε να παίρνουν στα χέρια τους και να μπαίνει κάτω από τον έλεγχό τους «η δημιουργία εργασιασσιακών πνεύμων». Η Σιου αλλάζει τον τόνο για να μου αναφέρει ορισμένες εμπαρίες που συσσωρεύτηκαν στην πορεία αυτής της εργασίας. «Γενικά οι εργάτες είναι ενθουσιασμένοι από την αναγγελία της δημιουργίας ενός πανεπιστημίου που θα είναι δικό τους. Όταν τα στελέχη δυσπισχαστούν ακόμα για τους εξαναγκασμούς του πλάνου ή για την έλλειψη μέσων, βλέπουμε τους ηλυκωμένους εργάτες να δηλώνουν πως είναι διατεθειμένοι να δουλέψουν περισσότερο, να κάνουν τη δουλειά των νύων για να μπορέσουν οι τελευταίοι να πάνε στο παν/μιο. Όλοι φέρνουν από τα σπίτια τους τραπέζια, χαρτί και κάθε είδους πράγματα για να αρχίσουν δίχως καθυστέρηση και η οικοδόμηση της "σχολής". Και σ' αυτή τη χέρα των λειτουργικών παραδόσεων που είναι ακόμα η Κίνα, οι εργάτες με συμβολικό τρόπο προβαίνουν στην κατάθεση της πρώτης πέτρας σαν να επικυρώνουν την επιλογή για το μέλλον και να κάνουν αδύνατη την επιστροφή προς τα πίσω και την εγκατάλειψη του σχεδίου. Όταν οι μάζες παίρνουν στα χέρια τους το πρόβλημα, οι δυσπισχαστήσεις των στελεχών σαρώνονται και οι δυσκολίες μπορούν να λύνονται μια - μια. Το καθήσων μας συνίσταται τότε να βοηθήσουμε το εργοστάσιο να βρει το απαραίητο διδακτικό προσωπικό. Για να γίνει αυτό οργανώνουμε συναντήσεις ανάμεσα σε διάφορα εργοστάσια που βάζουν κάτω τις εμπαρίες τους και τα μέσα τους. Το άλλο εργοστάσιο αποδυσμαεί για την εκπαίδευση δυο τεχνικούς - μηχανικούς, το βήτη εργοστάσιο ηλεκτρολόγους κλπ, μέχρι που να συγκερωηθεί ολόκληρο το διδακτικό σώμα. Πέρα απ' αυτές τις ανταλλαγές, αν χρειαστί θα ερχόμαστε σε επαφή με τις ανώτατες τεχνικές σχολές μας και τα παν/μια που παρέχουν συμπληρωματικό διδακτικό προσωπικό ή και υλικό παραμυσησμού». Αυτό το πρόβλημα του διδακτικού προσωπικού φαίνεται να έχει τεθεί με μεγαλύτερη οξύτητα από το «Γραφείο» της συντρόφισσας Σιου αφού από την πλευρά του δημιουργήσε το 1975 ένα «κεντρικό» εργοστασιακό παν/μιο - σχεδιασμένο στη βάση της ίδιας αρχής με τα τοπικά - και που η λειτουργία του είναι να εκπαιδύει εργάτες - τεχνικούς που θα χρησιμοποιούν κόρια σαν διδάσκοντες στα νέα εργοστασιακά παν/μια. Όμως δεν σταματά εδώ η δουλειά. Περιοδικά - ή με αήτηση - οργανώνονται ποικίλης απολογισμού για να εξασφαλίζεται πως το παν/μιο προχρη-

ρεί στο σωστό δρόμο. Το κυριότερο καθήκον μας είναι — συμμετείχεται η Σισο — σε κάθε στάδιο να απεχνούσαμε και να εντοπίζουμε τις «βασικές δρόμους» που μπορεί να πάρει το παν/μιο και να κινητροποιήσε τους εργατάς για να αγωνίζονται ενάντια σε κάθε γραφειοκρατική ή μεροληπτική τάση που θα μπορούσε να εκδηλωθεί.

Μια τελευταία διακρίνιση που είναι το μέτρο των πραγμάτων: το 1974 στη Σαγγαή υπήρχαν 240 εργοστασιακά παν/μια.

Τα εργοστασιακά παν/μια και η εκπαίδευση με ανοιχτές πόρτες

Μέχρι τότε μιλήσε για τα εργοστασιακά παν/μια, γιατί πρόκειται για ένα νέο φαινόμενο κι ακόμα γιατί οδή η εκπαίδευση στην εκπαίδευση παίρνει, κατά την άποψή μου, όλη της την έννοια. Όμως πρέπει να πω λίγα λόγια και για την επανάσταση στα άλλα εκπαιδευτικά υδρόματα για να φανεί καλύτερα ο διαχωρμός ανάμεσα στην προέλευση των εργοστασιακών παν/μια και στο υπόλοιπο εκπαιδευτικό σύστημα. Ο διαχωρμός αυτός αποτυπώνεται απ' αυτό που οι Κινέζοι ονομάζουν εκπαίδευση «με ανοιχτές πόρτες» και που γι' αυτό έχω πει λίγα πράγματα. Περὶ τίνας πρόκειται; Για το σκοπό της επικολήσεως δύο «ασπικαί» συστημάτων των τριών κλάσεων και των τριών χωρικών, σκετομοσάν συστηματικά μια εκπαίδευση που στηρίζεται στο άνοιγμα προς την κοινωνία και στην επισόπου μελέτη. Ο αριθμός των καθηρέ «θεωρητικών» μαθημάτων έχω μειωθεί στον ελάχιστο ενογκείο, το μεγαλύτερο μέρος της εκπαίδευσης γίνεται σε πραγματικώς εφάδες εργασίας (μια δωδεκάδα άτομα) που βαθαίνουν τις γνώσεις τους προσπαθώντας να λύσουν πραγματικά προβλήματα. Για να γίνεται αυτό έχουν αποκατασταθεί σχέσεις εργασίας με εργοστάσια, αγροτικές επιμερήσεις και διάφορα γραφεία εμπορίου, σχεδιοποίησης, υγιανής κ.α. Εφαρμόζεται το δικλό σύστημα «πρόκληση και έξοδος». Καθώς από την πλευρά τους τα εργοστασιακά παν/μια εφαρμόζουν επίσης αυτό το σύστημα, φανταζόμεστε την τροπή που μπορεί να πάρει η εκπαίδευση. Πρέπει να σημειώσουμε πως, όταν οι φοιτητές πηγαίνουν σ' ένα εργοστάσιο δεν πηγαίνουν μονάχα για να «μάθουν από τους εργατάς», αλλά επίσης, για να διδάσκουν, να συνεργαστούν στα προγράμματα έρευνας και τεχνικών καινοτομιών. Με δυο λόγια, αποκαθίσταται μια πραγματική ανταλλαγή, που βασίζεται στην από κοινού μελέτη των προβλημάτων. Αυτό το σύστημα ισχύει τόσο για τα τεχνικά και επιστημονικά παν/μια όσο και για εκείνα των κοινωνικών επιστημών. Θέλωτε παραδείγματα;

—Η Φυσικομαθηματική Σχολή του Μεσσήνα δημιουργήσε 7 εργαστήρια και 37 εργαστήρια που διευθύνονται απ' αυτήν. Επιπλέον, έχω αποκαταστήσει σχέσεις με 65 εργαστήρια της πόλης. Το Σοσιαλογικό Τμήμα της Σχολής Γνωστικής με την κοίμη ενός σπουδαστή στο Γασόνιε πήγε επίοτου και συμμετέχοντας στην παροχή περίθαλψης, πρόβηκε στην καταγραφή και στη μελέτη των τελευταίων σπουδών. Γενικά, η θεωρητική μελέτη μιας καθαγίας διεξάγεται σε σύνδεση με ένα ή πολλά εργαστήρια που κατασκευάζουν πρόβητα - τίπους που απορρέουν από την εφαρμογή αυτής της παιδαγωγίας στην παραγωγή. Οι φοιτητές πηγαίνουν στα εργαστήρια αυτά για να πάρουν μέρος στην παραγωγική εργασία και συμμετέχουν στις τεχνικές κοινωνιολογίες.

—Στα τμήματα κοινωνικών επιστημών η πολιτική είναι στα παθήμας την κούνητά σαν εργαστήρια. (Οι Κινέζοι λένε επίσης σαν «εργαστήρια»). Έτσι οι σπουδαστές της οικονομίας, ύστερα από την εξοδύωση της εκστρατείας για τη μελέτη του αστικού δικαίου, πήγαν στο χωριό να κάνουν μια έρευνα για την ελεύθερη αγορά. Άλλοι συμμετέχουν στις ημελογήσεις με τα γραφεία σχεδιοσοδείας που είναι επιφορτισμένα γ' αυτά τα προβλήματα. Οι σπουδαστές των κλασσικών σπουδών κάνουν έρευνες στους παλαιμεχους αγρότες και εργάτες σχετικά με την πρμητική λειτουργία της κομμουνιστικής ιδεολογίας: θέση και ρόλος της γυναίκας, αρχές και τρόποι διαπαιδαγώγησης των παιδιών... κλπ. Τα προβλήματα είναι εναρρήματα. Με την αντίστροφη έννοια οι εργάτες και οι αγρότες κηρύνουν στα πνεύμα μαζικά για να ακολουθήσουν επιμορφωτικά προγράμματα σε καθορισμένα θέματα, είτε κατά μικρές ομάδες, για να μελετήσουν με τους φοιτητές και τους καθηγητές αυτό ή το άλλο πρόβλημα που συζητείται στο εργαστήριο.

Έτσι το πνεύμα γίνεται ένα είδος «βόησης», ένα μετόπισθεν στη διάθεση των εργατών και αγροτών και ένα είδος φήμερκης φωτόριο «τεχνικών νέου τύπου». Να, απλοποιούνται, η πραγματική σημασία και το αντικείμενο της σημερινής πάλης για την κωινδύωση στην εκπαίδευση. Αυτό που διακηρύσσεται εδώ, ξεκινώντας από την εκπαίδευση και την κατάρτιση, είναι τελικά το πρόβλημα του χωρισμού και της αιτάδσης ανάμεσα στην πνευματική και την χειρωνακτική εργασία. Το πρόβλημα χτυπιέται στη ρίζα του: ποιος σπουδάζει για να γίνει «δανοσόμενος»; Η προσπάθεια συνίσταται από το ένα μέρος στην μετατόπιση του κέντρου βαρύτητας των «επικελοόμενων» προς τους ίδιους τους εργάτες και αγρότες (και όχι πια μονάχα στα παιδιά τους) και από το άλλο μέρος στο να πετύχουν ώστε οι νέοι που επικηλοούνται από τις σπουδές να το μπορούν μόνο μετά από μια περίοδο 3 χρόνων κοντά στους εργάτες και αγρότες, περίοδο στην οποία έχουν όλα

το χρόνο να σκορατούν για τις κλίσεις τους, τις πραγματικές ανάγκες της Κίνας – και τούτο δεν έχει τη μακρότερη σημασία – τους όρους ζωής και δουλειάς των μαζών των Κινέζων. Ακόμα οι αγρότες έχουν πλεονάζοντα χρόνο να αξιολογήσουν τις αρετές των κίτων, τις ικανότητές τους και τη θέλησή τους να συγχωνευτούν μαζί τους για να συνειδητοποιήσουν την επανάσταση. Θα αποβεί βέβαια προς πρόκριση για ταχική επιλογή. Η αστική τάξη στρατολογεί τα στοιχεία της στο Ιερατικό του Πολιτικών Σπουδών, η Κίνα στρατολογεί τα δικά της στα χωράφια. Δεν πρέπει να απορούμε πως τα κριτήρια δεν είναι τα ίδια!

– Η μόνη της εκπαίδευση. Εδώ ακόμα το δυναμικό που έχει εγκλωβωθεί το δευτερό βαθμίας - κλάσης, ξεκινώντας από την πράξη, η αναζήτηση νέου εκπαιδευτικού υλικού, το γεγονός πως αναβαίνουν οι εργάτες στην άδρα – η διατύπωση είναι κινεζική!... αποβάλλει όχι μονάχα στην «εξομοίωση» της εργατικής γνώσης και στο να παίρνουμε ολοκληρωτικά υπόψη, αλλά επίσης στο βαθύ μετασχηματισμό του «δυνατούμενου» για να γίνει ένας εργαζόμενος με τον ίδιο τρόπο όπως οι άλλοι και η «γνώση» του να μην τον τοποθετεί μακριά και πάνω από τη μεγάλη μάζα των εργαζόμενων της παραγωγικής του μονάδας.

Πόσο πασχίζουν με μια δουλειά σε βάθος και παρατεταμένη διάρκεια να εξαλείψουν προοδευτικά την απόσταση ανάμεσα στην χειρωνακτική εργασία και την πνευματική εργασία. Όμως όλες οι συζητήσεις που παίρνονται σχετικά με τη συγκρότηση και που καταγράφονται σε συντομία, δεν αποτελούν παρά μονάχα ένα μέρος του μεγάλου στρατηγικού σχεδίου που έχει μπει σε εφαρμογή για τον περιορισμό των «τριών αποστάσεων». Γιατί όπως έχει αποβεί και εδώ είναι ο τόπος να το θυμόμαστε, εν η επανάσταση στο σύστημα εκπαίδευσης δεν συνοδεύει από μια επανόρθωση στις παραγωγικές σχέσεις και στον καταμερισμό εργασίας που κωλύει των παραγωγικών μονάδων, σ' ένα διάστημα αναμενόμενη όλες αυτές οι προσπάθειες θα καταλήξουν σε αποτυχία. Αυτή τη δεύτερη πλευρά, συμπλήρωμα της πρώτης, θα παρουσιάσουμε τώρα στις βασικές της γραμμές.

2. Σχετικά με μερικές τροποποιήσεις στην οργάνωση της βιομηχανικής εργασίας: Η πάλη για την επαναστατικοποίηση των παραγωγικών σχέσεων

1. Η σημασία του προβλήματος

Μπορούμε να διατυπώσουμε το πρόβλημα με απλό τρόπο, λέγοντας πως το πρόβλημα δεν συνίσταται μονάχα στη διαμόρφωση τεχνικών - εργασιών - αλλά, όπως το υποδείχνει καθαρά ο Γιάκο Βεν-Γουάν, στο να πετύχουν ώστε η εργατική τάξη «να σκοπί την ηγεσία της στα πάντα, ιδιαίτερα στον τομέα της τεχνικής που μας απασχολεί εδώ. Γιατί, σ' αυτό ας μην υπάρχει αμφιβολία, η αλλαγή της κοινωνικής προέλευσης των τεχνικών δεν εγγυάται από μόνη της τη συνέχιση της επανάστασης και την άσκηση της δικτατορίας του προλεταριάτου στον τομέα της τεχνικής. Επίσης η λύση αυτής της δυσκολίας έχει πρωταρχική σημασία, «δυσκολία» που υπάρχει έως μεγάλης πειραμαίας να την ονομάσουμε... *μεβίζιονιστική*. Ένα παράδειγμα: Στις χώρες σας πόσο παλιοί εργάτες εμφανίζονται τώρα πιν εργαθόηγοι, αρχιεργάτες ή επικεφαλής εργαστηρίων; Αν τα σκοπεύμε έτσι, συμβάλλουν ή όχι στην εφαρμογή και τήρηση της εργαδοτικής πολιτικής; Η απάντηση είναι καθαρή: συμβάλλουν ώστε να εφαρμόζεται περισσότερο - με τη στενή γνώση που έχουν για τη βιομηχανική εργασία και τις εντιστάσεις που μπορεί να αντιμετωπίσει η εργατική τάξη σ' αυτήν. Ο Τσίχλορ, ο «στύλρας» της OST - η πιο ραφιναρισμένη τεχνική σοσιαδημοκρατίας - είχε αρχικά κάνει πολλά χρόνια εργάτης και μετά εργαθόηγος. Θεωρεί πως αυτό δεν είναι τυχαίο. Η εργατική γνώση που κατάχει ήταν απαραίτητη για την επεξεργασία της «Επιστημονικής Διεύθυνσης».

Το πρόβλημα εδώ είναι ακόμα ότι, αν δεν καταπολεμηθούν ο καταρτισμός εργασίας και το σύστημα θέσεων και λειτουργιών που τον συνοδεύουν και τα ειδικά μίση που υιοθετούνται, ο κίνδυνος είναι μεγάλος να συμβάλουν στην εμφάνιση αυτής της «νέας αστικής τάξης», για την οποία μιλάει ο Γιάκο Βεν-Γουάν. Πολύ πιο επίφοβης, αφού η ταξική προέλευση είναι «καλή» (εργάτες και αγρότες), αφού η εξουσία της στηρίζεται όχι στην ιδιοκτησία αλλά στην εργαδοδότητα, μπορεί να προφυλάγεται και να τρέφεται με λόγους σχετικά με «την εξουσία των εργατών - αγροτών», για την «αναγκασιώτητα διατήρησης της προλεταριακής αγωγής» κλπ. Ας μην αμφιβάλουμε, ο παλιωφθαλμένος καπιταλισμός κάτω από νέες μορφές είναι προτιμότερος από τον απλό, κριτικω τρόπο καπιταλισμό: απ' εκείνο τον «δικό μας».

Οι Κινέζοι, που έχουν συνείδηση του κινδύνου, καταπονοονται με το πρόβλημα από πολλούς πλοούς. Μετά απ' αυτό που αναφέρουν επαναστατικοποίηση των παραγωγικών σχέσεων, παίρνουν μια ολόκληρη

παρά από πολύ συγκεκριμένα μέτρα για να καταπολεμήσουν τον καπιταλισμό εργασίας και να παραποδώσουν την αναδιάρθρωση μιας νέας αστικής τάξης. Εδώ θα ασχοληθώ μονάχα με τα κυριότερα στοιχεία. Πρόκειται για: α) την κριτική των «παράλογων κανονισμών», β) τις ομάδες τριπλής ένωσης για την τεχνική κινητικότητα γ) τις ομάδες εργατικής διαχείρισης δ) το σύστημα των δύο συμμετοχών.

2. Η κριτική των παράλογων κανονισμών

Είναι δύσκολο να ειπωθεί με μια λέξη αυτό που εννοούν οι Κινέζοι με το «παράλογα κανονισμοί». Το θέμα αυτό εμφανίστηκε προοδευτικά στη διάρκεια της Πολιτιστικής Επανάστασης για να γίνει ένα από τα κυριότερα αντικείμενα της πάλης ενάντια στη ρεβιζιονιστική γραμμή στα εργοστάσια. Και πραγματικά, αυτή η κατηγορία κάπως χρησιμοποιήθηκε για να τα χωράει όλα... πράγμα που δεν θέλουν πια. Εδώ θεωρείται σαν παράλογος κανονισμός το σύστημα των πριμ στο βαθμό που, εννοώντας τον στοιχειώδη ανταγωνισμό, αποτελεί – από το γεγονός αυτό – πηγή σπυτιάλης. Αλλά, είναι οι κανονισμοί απώλειας που θεωρούνται γελοίοι και δεν μπορούν να τους παίρνουν υπόψη σοβαρά. Όμως αν πισχίσουμε να βάλουμε σε τάξη τις διάφορες πληροφορίες που κάνουν λόγο για όλα αυτά βλέπουμε πως θεωρείται σαν παράλογος κανονισμός κάθε πρακτική που παραποδίζει την πρωτοβουλία των εργατών και αποβιβάζει στο να τους ανάσσει στην υπερωλομνηστική εκτέλεση ενός και του ίδιου καθήκοντος, με αποκλεισμό κάθε άλλου. Πέρα απ' αυτό – και που υπάρχει κάτι απ' αυτούς τους κανονισμούς – αυτό που αμφισβητείται είναι το σύστημα διαχείρισης του εργοστασίου από «αδικούς» και το «κέρδος στο τίμονι». Έτσι, για παράδειγμα, οι εργάτες του Εργοστασίου Εργαλειομηχανών της Σαγκάης κριτικάρισαν με δύναμη τις μέθοδοι που είχαν επιβάλει τα παλιά στελέχη από την ΜΠΠΕ. «Καθίρωσαν ειδική ομάδα από κομμουνιστές και συστήματα για να υποδείξουν τους εργάτες κάτω από την κριτική τους, να τους επιβάλλουν προκηρυκούς και να σκοπών πείνας πάνω τους. Το «βιβλιάρια του παραγωγικού εργάτη» περιείχε, μονάχα αυτό, πάνω από 170 διατάξεις που ζητούσαν από τους εργάτες να τους αποστηθίσουν και να τους ηρωάν κατά γράμμα. Τέτοια πράγματα δεν μπορούσαν παρά να μεγαλώσουν το χόσμο ανήμεσα στους εργάτες και τεχνικούς». Σε μια, καντού όπου υπήρξαν επιτυχίες στη δημιουργία ομάδων της τριπλής ένωσης για την τεχνική κινητικότητα στις οποίες

συμμετείχαν εργάτες, μας τις παρουσίασαν σαν νίκες ενάντια στους παράλογους κανονισμούς που αποβλάπτουν στο να απαγορεύουν την εργατική πρωτοβουλία. Έτσι μαζί με τον Μπεκτιόλμ μπορούμε να τους ορίσουμε σαν: «την κωδικοποίηση» μιας κανονιστικής ρύθμισης της εργασίας (που είχε επιβληθεί προηγουμένα από τους διευθυντές εργοστασίων που είχαν επηρεαστεί από το ραβιζονισμό) που «προστατεύει» τις υατικές παραγωγικές σχέσεις και τις καπιταλιστικές μορφές καταμερισμού εργασίας στις βιομηχανικές επιχειρήσεις: τον χωρισμό της χειρωνακτικής εργασίας και της πνευματικής εργασίας, των καθηκόντων εκτέλεσης και των καθηκόντων διεύθυνσης και την υποταγή των άμεσων παραγωγών στους τεχνικούς, μηχανικούς, στο διοικητικό προσωπικό, στους διευθυντές, κλπ» (Beitelsheim, στο ίδιο, σ. 131). Με άλλα λόγια ακόμα, αυτό που οι Κρόζι ονόμαζαν παράλογους κανονισμούς δεν είναι τίποτε άλλο στο τέλος - τέλος, από τη δική μας «Επιστημονική Οργάνωση Εργασίας». Έχουμε δει πως, ύστερα από τον Τάιηλορ, συγκροτήθηκε προδοσιακό ένα γιγαντιαίο πρότζεκτ υδικοποίησης της εργατικής γνώσης και υποταξής της προς όφελος της υατικής τάξης. Επομένως δεν υνάρχει τίποτε το εκπληκτικό στη διαπίστωση πως η υνυξήτηση της υατελευθέρωσης της εργατικής πρωτοβουλίας στην παραγωγή υυναντάει με τη στήριξη τους κινδύνος της OST σαν ένα υπτόδο που υρθύεται, υμεταίο υαυαλογυαυαίο που υρέπει να υαρωθεί.

Στα Κινέζικα εργοστάσια η κριτική των παράλογων κανονισμών δεν έγινε μια υαυιά υμέρα, μια για πάντα. Πρέπει να την υνοησουμε να υναυτύσσεται υέσα σε ένα κίνημα, όσας ένα υροτάξ. Στο υαθυμό που υυγκροτήονταν οι κοινωνικοί και τεχνικοί όροι που υπυρτέον να υροσθηθεί με την έννοια της υατάργησης των υγάλων υιαύσεων και υαυισμών που υληρονυμήθηκαν από τον υαυλοριυμό, η «υαυοποίηση» - υηλαδή οι υραυταίοι που υηυαυοποιόνται - υροποποιύται. Εκείνο που έχει υημασία πάνω απ' όλα, είναι πως η υαυοποίηση που υαυεί υνοοίται είτε υαυαυηρίζεται υαθαρά σαν «υροσυυνή» και υυόκαται υδιόκατα σε υροποποιήσεις. Ακόμα, σε καυιά υαρίπτωση δεν υπορεί να υηυαυαυαίο σαν υροσχημα για να υυλοκάρει την υναυτύξη της εργατικής υροτοβουλίας που υπυρτέπει την υαυαυόληψη της υργάνωσης υργασίας που υληρονυμήθηκε από τον υαυλοριυμό και τον υαυαυιυμό. Είναι υημαντικό απ' αυτή την άποψη πως κατ' τη υιάρκεια της Πολιυιστικής Επανόυσης η κριτική αυτή έγινε υραυκό από τους υργάτες - και υιαυαυογυαυαία. Στις υαρίυτες υρχές του Χάρτη του Αυτοάν - που ο υδίας ο Μάο τον υαυαυαυαίο σαν υροτύπο υιαυαυαυαίο - υοιύεται πως υρέπει «...να υροσθηόνται κινύματα των

μαζών και... να κριτικάρονται οικονομισμοί σ' ότι περιόλογο περιελί-
νουν». Γιατί δεν πρέπει να γελώμαστε, η επιλογή είναι ανάμεσα σ' έναν
μακρό αριθμό «ειδικών», που υπαγορεύουν κανονισμούς επιρριζωτους
για το σίβηφό του τρόπου που βλέπουν τα πράγματα και στην κινη-
τοποίηση των εργαζών για την επίλυση των δυσκολιών που παρουσιάζ-
ονται.

Τέλος, τελευταίο σημείο σε σχέση με το κίνημα κριτικής των παρ-
άλογων κανονισμών: η προσπίθεση διοικητικής απλοποίησης. Αφού
στην πραγματικότητα οι άριστοι παραγωγοί παίρνουν στα χέρια τους
όλο και περισσότερο τα προβλήματα σχετικά με την οργάνωση εργα-
σίας και διαχείρισης, γίνεται δυνατό να ελαφρύνει η οργάνωση των
γραφείων. Στην ΟΣΤ, όχι μόνον οι υπόλοιποι αναλαμβάνουν οδικά
καθήκοντα λογιστικής, διοίκησης κλπ, αλλά επίσης αλόκληρη την
οργάνωση των εργαστηρίων και κατά κάποιο τρόπο «διαλαμπασμένη».
• Ένα πρόσωπο σφραγίζεται, ένας εργάτης κινεί κάτι, έλεγε ήδη ο Τσιή-
λαρ. Έχει επισημανθεί πως η εφαρμογή του ταηλοκρατισμού συνοδεύθη-
κε από μια σημαντική διόγωση του προσωπικού που χρησιμοποιείται
στα γραφεία. Με την πάλη για την κατάργηση των χρονομέτρων που κλη-
ρονομήθηκαν από τον καπιταλισμό, γίνεται δυνατό να μειωθεί σε πολύ
σημαντικές διαστάσεις αυτή η γραφειοκρατία³. Η διοικητική απλο-
ποίηση σε ορισμένες περιπτώσεις επιτρέπει να μειώνεται το προσωπικό
που χρησιμοποιείται κατά δυο τρίτα.

Αυτό που διακρίβεται σ' αυτό το κίνημα είναι, όπως αντιλαμβανό-
μαστε, η συστηματική αναζήτηση μιας ορισμένης ρευστότητας στην
οργάνωση εργασίας, για να αποτραπεί η εγκατάσταση μιας άσπληρης
διαίρεσης καθηκόντων και λειτουργιών που θα μπορούσε βέβαια να γί-
νει προς όφελος των τεχνικών και μηχανικών. Κατά κάποιο τρόπο
συμβάλει στη δημιουργία των όρων, ώστε οι «νέοι τεχνικοί» -- ακόμα
μια φορά πρόκειται για εργατική προέλευσης τεχνικούς -- να μη μπο-
ρούν να βρουν το ιδεολογικό - υλικό στήριγμα ή να εδραιώσουν έναν
τόπο εξουσίας συμβιβαστό με εκείνο των «αστών ειδικών» που έχουν
κριτικαριστά. Κι αυτό επίσης αποτελεί μέρος της πάλης κατά του
«αιπτικού δικαίου».

3. Από το γεγονός πως ξεκινάμε η εργατική πρωτοβουλία, τα γραφεία μετέωρα
έχουν κομμάτι ιδιαίτερα. Έτσι ο Μ. de Montpelli αναφέρει: «Τα θεσμικά των γρα-
φείων μετέωρα, προτομασίας της εργασίας, κλπ. ασύνοτα εντάσσονται στο δικαίο
περιτηρητή. Έντονα τεχνικοί στο γραφείο «επιβολής της παραγωγής» για ένα εργα-
στάσιο καταλάμβαναν 1.600 άτομα. Δίνει στο «γραφείο επιδιόρθωσης» να τη ζώνη αριθ.
5 του λαμπρού της Σαγιόλης (1.100 άτομα). Στην «Αθιναία», 11 Μάρτη 1975, «Στην
Κίνα, μια νέα βιομηχανική ηθική».

3. Οι ομάδες της «τριπλής ένωσης» για τις τεχνικές καινοτομίες

Πρόκειται εδώ για ένα από τα επιτεύγματα – της Πολιτιστικής Επανάστασης – στα οποία οι Κινέζοι αποδίδουν τη μεγαλύτερη σημασία. Και πραγματικά υπό τις ομάδες αποτελούν ένα από τα κεντρικά στοιχεία του δυναμικού που επιτρέπουν την αποδοτικότητα της οικονομικής αναδιοργάνωσης – και «Η Κίνα είναι με φτωχή χάρη» όπως το θυμάσε ο Τσου Εν-Λιά – κίνησης την επανάσταση, δηλαδή σταθεροποιώντας την εξουσία των εργατών και εργαζόμενες ενάντια στις παλιές παραγωγικές σχέσεις. Για όποιον επισκέπτεται την Κίνα, η φροντίδα «να προσθήσουμε την τεχνική επανάσταση» – όπως υποδείχτει ένα από τα κεντρικά συνθήματα της περιόδου – είναι απόλυτα φανερή. Η Κίνα δεν έχει τίποτα, θα πρέπει να λύσει πολλά, μέχρι που να μοιάζει με τον οικολογικό - χροστεχνικό παράδεισο που αναρτώνται ορισμένοι. Το πρόβλημα της τεχνικής επανάστασης κάρνα για την Κίνα μια πολύ μεγάλη σημασία: το κλειδί είναι η γενίκευση της μέσης εκπαίδευσης – που πέτυχαν μονάχα ορισμένοι ευρυχίς – και η άνοδος του βιοτικού επιπέδου των μαζών, η αύξηση της βοήθειας στις χώρες του Τρίτου Κόσμου κλπ. Το σημείο αυτό δεν σηκώνει συζήτηση. Εκεί όπου το ζήτημα αποχτά μεγαλύτερο ενδιαφέρον, είναι όταν μπειναι το ερώτημα (και μπειναι τέτοιο ερώτημα) σχετικά με το γεγονός πως η αυτοπόροκτη εκβιομηχόνιση μπορεί να πάρει άλλες μορφές από τη δική μας και να μην εκτεθεί η σοσιαλιστική οικοδόμηση με την κυριαρχική έννοια. Η συγρότηση των ομάδων της «τριπλής ένωσης» για τις καινοτομίες είναι μια από τις απαντήσεις που δίνουν οι Κινέζοι σ' αυτό το ερώτημα. Αντί να αναστήσουν τα καθήκοντα της καινοτομίας και της τεχνικής ανανέωσης σε μια χώρατα απογλωματίες τεχνικούς, μηχανικούς και ερευνητές, πασχίζουν ώστε οι εργάτες να τα πάρουν στα χέρια τους και να τα θέσουν κάτω από τον έλεγχό τους. Η παράδοση αρχίζει από μακριά: «Ζήτω το πνεύμα των Ξυπόλων», έλεγε ήδη ο Λιάο στη διάρκεια του εμφύλιου πόλεμου. Όχι όμως «αριστοκρατισμός», που δεν συμφάζει και πολύ με τη σημερινή Κίνα. Η Κινέζικη λύση είναι η ακόλουθη: σε κάθε εργασιακό συγκροτούμενο ομάδες όπου συνεργάζονται εργάτες, τεχνικοί και επιστήμη. Γενικά, σε κάθε εργασιακό υπέρχουν πολλές ομάδες αυτού του τύπου. Υπάρχει μια κατώ εργαστήριο σαν μια κεντρική ομάδα. Ο στόχος είναι να συνδεθούν οι εργάτες με όλα τα επίπεδα της τεχνικής επανάστασης. Κατά προτεραιότητα πραγματοποιείται εκλογή καινοτομικών: σε κάθε εργασιακή οι

προτάσεις των εργατών συγκεντρώνονται σε όσα αφορά τις τροποποιήσεις που πρέπει να γίνουν. Αυτό επιτρέπει ώστε οι προτάσεις να γίνονται όχι μονάχα για τη βελτίωση των τεχνικο-οικονομικών επιδόσεων των μηχανών, αλλά επίσης για οτιδήποτε αφορά τα σκληρό χαρακτήρα εργασιών και γενικά τις συνθήκες εργασίας στο εργοστάσιο. Εκείνος από τους εργάτες που έχουν την πρόθεση να συμβάλουν σ' αυτή ή ακίνητη την καινοτομία σε συνέχεια αναπατώνονται στις «επιπέδους ενόσας». Καθορισμός συγκεκριμένου προγράμματος καινοτομιών που πρέπει να πραγματοποιηθούν κατά προτεραιότητα: αντιπρόσωποι κάθε εργοστασίου συζητούν με το τμήμα της Επιστημονικής Επιτροπής το επιφορτισμένο με την προώθηση της τεχνικής επανάστασης. Εκτέλεση προγραμμάτων: σε κάθε ομάδα συγχρονίζονται εργάτες με διαρκή τρόπο, τουλάχιστον για το χρονικό διάστημα που πραγματοποιείται ένα σχέδιο, συχνά για πολλά σχέδια.

Βέβαια αυτό είναι το ιδανικό σχήμα. Σοβαροί αγώνες διεξάγονται ώστε η εργατική συμμετοχή να είναι πραγματική σε όλα αυτά τα επίπεδα, γιατί όπως δείξαμε, συμβάλει η παρουσία των εργατών να είναι ολοκληρωτικά ή μερικώς «επιζώμενη», ενώ αυτοί χρησιμοποιούν κατά κάποιο τρόπο σαν «όχημα» και σαν εργόσημο του προγράμματος που έχει καθοριστεί από τη διεύθυνση και εκτελείται από τους τεχνικούς. Οι εργάτες τότε στις ομάδες παραμερίζονται σε πλά και καθαρά καθήκοντα εκτέλεσης. Το ίδιο και οι προτάσεις τους δεν παίρνονται πάντα υπόψη. Έτσι, π.χ. οι λιμενεργάτες της διάσημης Αλοβάθρας αρ. 5 της Σιγκαΐης μας εξήγησαν πως μια από τις κατηγορίες που υπέβησαν στη διεύθυνση της Αλοβάθρας πριν από τα Νταζιμπάτο αφορούσε το γεγονός πως οι καινοτομίες που ζητούσαν για να ελαφρώσει μια ιδιαίτερα βαριά εργασία, απορρίπτονταν γιατί θεωρούνταν πολύ δαπανηρές. Αλλά, όπως παρατήρησαν, η παρουσία εργατών στις ομάδες της «επιπέδους ενόσας» είναι με κάθε τρόπο προτιμότερη από το «κυβόλου εργάτες». Επιπλέον η παρουσία τους δημιουργεί τους όρους ώστε μια πύλη για την αποτελεσματική τους συμμετοχή να αναπτυχθεί αποτελεσματικά. Με αυτή την έννοια μπορούμε να πούμε πως οι καινοτομίες γίνονται κάτω από τον έλεγχο τους, ίσως και κάτω από την ηγεσία τους, αφού παίρνεται υπόψη όχι μονάχα η τεχνική πλευρά, αλλά και η πολιτική πλευρά των πραγμάτων. Πρέπει να προσθέσουμε πως στις περισσότερες περιπτώσεις, οι πρακτικές τους γνώσεις αποκλείουν ένα από τα καθοριστικά στοιχεία της τελικής επιτυχίας και επιτρέπουν να λησθούν πολλές δυσκολίες που συναντάει η εργασία σχετικά με το «πλάτος», ίσα γιατί ο Μπεκετόλιμ μπορεί να γράφει, πως εδώ η τεχνική

εκπαιδευτική δεν είναι συνδεδεμένη με τη συσσώρευση κεφαλαίου – όπως συμβαίνει στο καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής – και δεν στηρίζεται στη «νεκρή εργασία», αλλά στην «τροποποίηση των μαζών». Για το λόγο αυτό έχουμε ένα «προσές καινοτομιών και ανανέωσης» νέου τύπου, που δεν βασίζεται τους κληρονομημένους από τον καπιταλισμό χορηγούς, αλλά αντίθετα συμβάλει στο εθισμό τους. Ή πόλι, βλέπουμε πως οι τροποποιητές στις σχέσεις εργασίας και παραγωγής στο εσωτερικό της επιχείρησης προεκτείνουν και ολοκληρώνουν εκείνες που αφορούν στη διαμόρφωση τεχνικών. Αυτά τα δύο κινήματα συμβάλλουν στη σταθεροποίηση αυτού που είναι ένας αγώνας για την αξιοποίηση της τεχνικής από την εργασιακή τάξη και στην άσκηση της εξουσίας της σ' ένα τομέα που φημίζεται σαν απόρθητος ανάμεσα σε όλους.

4. Το σύστημα των «δύο συμμετεχόνων» τα στελέχη στη παραγωγή και οι εργάτες στη διαχείριση

Τελειοποιώ πρακτικά που επισημαίνουμε: το σύστημα των «δύο συμμετεχόνων». Με βάση αυτή την αρχή, όλα τα στελέχη κατά περίοδο συμμετέχουν στην παραγωγική εργασία. Λόγω παραγωγικής κι όχι μονάχα χρωματικής. Δηλαδή ανακατανέμονται σε μια παραγωγική ομάδα σε μια δοσμένη θέση και υπόκεινται επομένως όπως όλα τα άλλα μέλη της ομάδας σε εξαναγκασμούς κοσότητας και ποιότητας. Με τον τρόπο αυτό, όχι μονάχα καταπολεμάται η τάση να αντιμετωπίζουν προβλήματα με γραφεικρατικό τρόπο, αλλά ακόμα τα στελέχη επαληθεύουν επί τόπου την καλή παροία του εργαστώσιου, την εφικρότητα των καινοτομιών που ισχύουν και τις πράξεις που μπορούν ακόμα να πραγματοποιηθούν. Αντίθετα, μπορούν να γνωρίσουν στην αντίθετη περίπτωση τα ολέθρια αποτελέσματα ορισμένων τρόπων οργάνωσης της εργασίας ή την αιμοχθή δουλειά σ' αυτή ή την άλλη θέση. Έτσι, από την παρουσία τους στα εργαστήρια προσακείται μια καλύτερη κατανόηση των προβλημάτων που τίθενται και, αν χρειάζεται, μια επαναξιολόγηση της σημασίας της χρωματικής εργασίας. Απ' όσον αφορά πως οι σχέσεις ανάμεσα στα στελέχη και τους απλούς εργάτες, που συνδέονται γύρω από τα ίδια καθήκοντα στο εργαστήρι, είναι άλλου τύπου απ' αυτούς που προκύπτουν από τη μοναχική και αποκλειστική άσκηση της εξουσίας, μακριά από το θόρυβο των εργαστηρίων. Αυτά τα μέτρα έχουν βέβαια έναν «ιδεολογικό» στόχο: να μην

ζυγίζον από τους απλούς εργάτες του εργοσθήριου, αλλά ο στόχος είναι πριν απ' όλα πολιτικός: η «γνώση» δεν επιτρέπεται μια για πάντα τη φωνή έξω από τα εργοσθήρια και την άνοδο σε όλο και πιο ψηλά τοποθετημένα και ζυτά μοκίτορίαμένα γραφεία. Στόχος επίσης τεχνικός: μακίθουν περισσότερο για την πραγματική λειτουργία του εργοσθήριου στη διάρκεια αυτών των περιόδων, παρά με το ζυοάλλισμα φακίλων σ' ένα γραφείο. Εξέλλου, ποιος το αρνείται! Ίσως να όχι οι πρωθής της μισο-εναλλάσσόμενης εκπαίδευσης ή εκείνοι της ομάδας «συνδέσμου και πληροφορίας παύ/μου - βιομηχανίας»; Αν υπάρχει μολοκίριαμα στις κοινότητες μας, είναι άλλου χαρακτήρα.

Η διάρκεια της περιόδου της παραγωγικής εργασίας που πραγματοποιούν τα στυλέχη ποκίλα ανάλογα με τα εργοσθήρια. Μπορεί να κομίνεται από 2 ημέρες την εβδομάδα σε περιόδους καθορισμένες 3 ή 4 εβδομάδων το χρόνο. Μια άλλη αρχή που εφαρμόζεται είναι «του ενός τρίτου». Δηλαδή υπάρχει πάντα ένα τρίτο των στυλεχών του εργοσθήριου που ασχολείται με παραγωγικά καθήκοντα στα εργοσθήρια. Σε πολλές περιπτώσεις, στη διάρκεια των επισκευών μας, παρατηρήσαμε εδώ τον επικεφαλής του εργοσθήριου, εκεί το μηχανικό υπεύθυνο των τεχνικών υπηρεσιών να εργάζονται στα ίδια καθήκοντα όπως οι απλοί εργάτες. Αναμφισβήτητα σε ορισμένες περιπτώσεις το σύστημα δεν λειτουργεί πλέον και η περίοδος παραγωγικής εργασίας των στυλεχών, συντομομένη, γίνεται μια απλή τυκικότητα που εκπληρώνεται απ' αυτά, όπως εκτελείται μια τελετουργία. Αλλά ακόμα και σ' αυτές τις περιπτώσεις οι όροι είναι συγκοιτρομένοι για να μετασχηματιστεί η «τελετουργία» και να πάρει όλη τη σημασία της. Με κάθε τρόπο είναι απίθανο τέτοιες πρακτικές να μπορούν να εφαρμόζονται δίχως να βγαίνουν διδάγματα, όπως κι αν είναι η σοβαρότητα που δίνουν τα στυλέχη αυτά στην πολιτική που ακολουθείται σχετικά με τη διαχείριση!

Η άλλη «συμμετοχή» είναι εκείνη των εργασιών στη διαχείριση. Το πράγμα, όπως γίνεται κανονό δεν μπορεί (ακόμα) να γίνεται άμεσα. Στην πράξη, ορισμένοι εργάτες που έχουν την εμπιστοσύνη των άλλων, εκλέγονται ή ορίζονται και αποτελούν μια ομάδα, που περιοδικά πραγματοποιεί έναν έλεγχο σχετικά με τη διαχείριση του εργοσθήριου. Για να γίνεται αυτό οργανώνονται συσκέψεις με τα στυλέχη και τους υπεύθυνους της διαχείρισης. Προηγούμενα, όλα τα ήδη εργαζόμενα περιθίκοι στην ομάδα έλεγχο για να μπορεί να αποχθεί μια επαρκή γνώση των φακίλων και να παρεμβαίνει αποτελεσματικά.

Μας δόθηκαν σχετικά με το σημείο αυτό μερικές λεπτομέρειες,

Κατά την επίσκεψή μας στο Υφαντουργικό Εργοστάσιο αριθ. 2 του Πεκίνου μπορούσαμε να δούμε μια μεγάλη επιγραφή σ' ένα από τα κτίρια. Μας μεταφράστηκε και έλεγε: «Καλωσορίζουμε την ομάδα ελέγχου της εργασίας των διευθυντών και γραμματέων». Μετά ο συνοδός μας μας είπε:

«Κάθε τρεις μήνες οι εργάτες ελέγχουν τη δουλειά των διευθυντών. Οι εργάτες που πραγματοποιούν υπό τον έλεγχο ορίζονται από τις μάζες του εργοστασίου. Την επαλήθευση την προετοιμάζει και την οργανώνει το συνδικάτο. Αν η επαλήθευση αποκαλύψει κάτι το ανάμυλο, οι εργάτες έχουν το δικαίωμα και το καθήκον να κριτικάρουν τους διευθυντές. Επίσης μπορούν να διατυπώνουν προτάσεις για να τροποποιούνται ή να βελτιώνονται ορισμένες μέθοδοι και πρακτικές». Στο βαθμό όπου βασικά πρόκειται για το εισοδητικό κενό/αυσαιόρευση του εργοστασίου που καλύπτει το κυριότερο μέρος των κοινωνικών παροχών (στέγασμα, καντίνα, βραδειακόμιο και σε ορισμένες περιπτώσεις κατοικίας κλπ), μπορεί να είμαστε βέβαιοι πως ο έλεγχος αυτός έχει λίγη πιθανότητα να είναι τοπικός! Βέβαια, οι ομάδες αυτές κάνουν απολογισμό για τα αποτελέσματα της εργασίας τους στους εργάτες των εργοστασίων. Σ' αυτές τις διάφορες συγκυριότητες, το αντικείμενο δεν είναι μονάχα ο «έλεγχος» με την αυστηρή έννοια. Αλλά και μια μίσησ στις αρχές που χρησιμοποιούνται στη διαχείριση. Οι διευθυντές είναι στην πραγματικότητα υποχρεωμένοι να δίνουν όλες τις αναγκαίες εξηγήσεις, να εξηγούν τη σημασία των διάφορων εγγράφων, λογιστικών και άλλων, που χρησιμοποιούν συνήθως. Έτσι, αυτός ο τομέας των σκιάδων, που είναι ανάμεσα από όλους τους άλλους, ο τομέας της διαχείρισης, γίνεται προσθετικός διάφανος. Και ένα νέο «σχεδιασμένο χαρτί» της αυθεντίας βαθμιαία «πέφτει» στον κενό χώρο. Να που συμβάλλει πλατιά στο μετασχηματισμό των σχέσεων που εγκαθιδρύονται ανάμεσα στους τεχνικούς – εδώ στους αρμόδιους για τη διαχείριση – και στους απλούς εργάτες.

Θα μπορούσαμε να συνεχίσουμε, να μιλήσουμε για το ρόλο του συνδικατίου, για τις ομάδες βελτίωσης των όρων διαβίωσης και εργασίας, για τις ομάδες τεχνικών ή πολιτικών μελετών κάθε είδους και κάθε επιπέδου που προσθεούνται στα εργοστάσια από τις κομματικές επιτροπές, κλπ. Τότε θα είχαμε μια πιο ολοκληρωμένη και ουσιότερη εικόνα της εξαιρετικής δραστηριότητας που ξεδιπλώνεται στα εργοστάσια και που με μια απλή επίσκεψη στα εργοστάσια δεν μπορεί κανείς να την υποψιαστεί. Από άλλημερη χώρα δεν θα το κάναμε. Επιπλέον, τα τρία παραδείγματα που αναπαύσαμε αρκούν για να υπογραμμίσουν το λόγο μας. Είτε πρόκειται για διαχείριση, είτε πρόκειται για

ικριβήτητα της τεχνικής (σε «τριπλές ενότητες») ή για εργασία και καταμερισμό εργασίας (κριτική των παράλογων κανονισμών), τίποτα δεν μένει έξω από την εμπέδωση και τον έλεγχο των μαζών», όπως λένε στην Κίνα. Πολλές ομάδες έχουν δημιουργηθεί από τις οποίες ορισμένες ασκούν έλεγχο, έτσι που υπάρχει μια γενική καταστολή σχετικά με τις υποθέσεις του εργοστάσιου. Αυτή η κινητροποίηση δεν αποκλείει βίβλιου την πώλη. Κάτι περισσότερο, αποτελεί μέρος της, την τροφοδοτεί και τη συντηρεί, με τους ισχυρούς και τους αδύνατους χρόνους της, τις στιγμές όπου η πρωτοβουλία περνά στην αριστερά και εκείνος όπου από λάθη και αποθάρρυνση, η «καταπόρευση» εγκαθίσταται.

Η ορασία είναι πως ένα πραγματικό κίνημα αναπτύσσεται και έχει σαν στόχο τις μεγάλες διαστάσεις (σύλληψη / επίθεση, χειρωνακτική εργασία / πνευματική εργασία...) που έχουν κληρονομηθεί από τον καπιταλισμό. Το υπόλοιπο είναι υπόθεση χρόνου, πώλης, διαρθρώσεων. Στο σημείο που βρίσκονται τα πράγματα, δηλαδή στο ξεκίνημά τους (και στην Κίνα), εκείνο που έχει σημασία είναι η δημιουργία ενός «δυναμικού», που να επιτρέπει την επίτευξη των στόχων, που είναι, ως μη το ξεκινάμε, οι στόχοι του κομμουνισμού.

Συμπέρασμα

Μία νέα σχέση ανάμεσα στην τεχνική κατάσταση και στην οργάνωση της βιομηχανικής εργασίας

Έχοντας φτάσει σ' αυτό το σημείο, μπορούμε να συνοψίσουμε αυτό που θεωρούμε πως αποτελεί την ουσία των νέων πρακτικών που επιχειρήσαμε να περιγράψουμε. Κατά βάθος, αυτό για το οποίο πρόκειται, συνίσταται στην εγκαθίδρυση ενός νέου σύνολου σχέσεων ανάμεσα στους τρόπους κατέφασης του τεχνικού προσωπικού από το ένα μέρος, και στις τροποποιήσεις που έγιναν σχετικά με την οργάνωση εργασίας από το άλλο μέρος. Αυτά τα δύο σύνολα πρακτικών έχουν από το κοινό, πως αποτελούν κατά κάποιον τρόπο δύο αλληλένδετες πλευρές μιας και της ίδιας πολιτικής που αποβλέπει στη διάλυση του καπιταλιστικού καταμερισμού εργασίας και στην εγκαθίδρυση μιας οργάνωσης εργασίας νέου τύπου. Αυτά τα δύο σύνολα πρακτικών δεν συγκροτούν τίποτε άλλο από τα στοιχεία ενός γενικού απαισιολογικού των παραγωγικών σχέσεων. Αυτά μπορούν να συνοψιστούν σε μερικές προτάσεις.

1. Χαρακτηρίσαμε το καπιταλιστικό εργοστάσιο σαν ένα χώρο όπου το προσές καινοτομής καθήκονταν και λειτουργιών αποχθεί με ιδιαίτερη διαμόρφωση. Δύο στοιχεία (τουλάχιστον) στο προσές αυτό είναι εντελώς ειδικά και επιτρέπουν να διακρίνεται η καπιταλιστική μορφή αυτού του προσές από κάθε άλλη μορφή. Αυτά τα δύο στοιχεία συνίστανται σ' «έναν χωρισμό» και σε «μια αντίθεση».

—Ο χωρισμός είναι πραγματιστηγάνος *ολοκληρωτικά* ανάμεσα στη καθήκοντα σύλληψης - διαχείρισης και στα καθήκοντα κατασκευής (εξοικονομίζω πως πρέπει να περιλαμβάνονται στα τελευταία τα επαναληπτικά και κατασκευαστικά καθήκοντα που εκτελούν οι υπάλληλοι)

—Η αντίθεση είναι υικιστηρό καθορισμένη από τους τρόπους του χωρισμού: τον επικαλύπτει και κατά κάποιον τρόπο τον «διπλώνει».

Ανάμεσα στα καθήκοντα σχεδιασμού - διαχείρισης και σ' εκείνα της κατασκευής, υπάρχει στην πραγματικότητα σχέση εξουσίας, διακρίνοντας σε διεκθενώμενα. Τα πρώτα συνίστανται σε καθήκοντα βιοδότησης, τα δεύτερα σε καθήκοντα επίσης εκτέλεσης. (Για να μιλήσουμε με αυστηρότητα, πρέπει να προσθέσουμε πως αυτή η αντίθεση δεν είναι παρά «παράσταση» στο χώρο του εργασιακού των ταξικών ανταγωνισμών που κυριαρχούν στον καπιταλιστικό κοινωνικό σχηματισμό θεωρούμενο στο σύνολό του).

Οι ιδιαίτεροι τρόποι της σχέσης ανάμεσα σ' αυτόν το χιρισμό και σ' αυτή την αντίθεση καθορίζονται και οριοθετούνται από την κατάσταση του ταξικού συσχετισμού δυνάμεων, που μονάχα αυτός μπορεί να την αποδώσει. Όμως μπορούμε να υποστηρίξουμε πως στον πλέγμα αναπτυγμένου καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, η συνοχή του συνόλου του «συστήματος θέσεων και λειτουργιών» εξασφαλίζεται από έναν ορισμένο αριθμό γραφτών κανόνων και «συνηθειών» που δεν είναι τίποτε άλλο από εκθέσεις της ΟΣΤ.

Αυτό το δυναμικό έχει ισχύ περισσότερο σαν αρχή κοινωνικής πίεσης (κοινή που απαιτείται από την παραγωγή υπεραξίας και ανταλλακτικών αξιών) παρά σαν «τεχνική» αρχή οργάνωσης της εργασίας (για την παραγωγή αξιών χρήσης). Κάθε παράβαση προσκρούει σ' ένα ποινολογικό σύστημα που αρχίζει στο εργασιακό (προειδοποιήσεις, κυρώσεις, απολύσεις...) και ολοκληρώνεται έξω από το εργασιακό με την υπαγωγή στην αστυνομική κατάσταση και σε δικαστικές διώξεις.

Εδώ εμφανίζεται κάτω από άγλυτο φως η στοιχ. σχέση ανάμεσα στον καταπιεστικό εργασιακό στο αστυνομικό της επιχείρησης και στους ιδεολογικούς και καταπιεστικούς μηχανισμούς, στον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής.

Μετά απ' αυτό, μπορούμε να εκθέσουμε τις διάφορες «στιγμές» και επίπεδα του πρώτου επαναστατικοποίησης των παραγωγικών σχέσεων, έτσι όπως εμφανίστηκαν από τα στοιχεία που συγκεκριρώθηκαν σ' αυτό το άρθρο.

2. Η πρώτη τροποποίηση που μπορούμε να επιστημονοποιήσουμε, συνίσταται στην εφαρμογή ενός αποχωρισμού ανάμεσα στην άσκηση (με τη βοήθεια των ιδιαίτερων συντελεστών) των καθηκόντων επίληψης - διαχείρισης, από την άσκηση της εξουσίας. Έχει δεχτεί πως στον ΚΤΠ τα καθήκοντα επίληψης - διαχείρισης είναι εκείνα όπου ασκείται η εξουσία (η «βιοδότηση»). Αυτό το πρώτος αποχωρισμό δεν προϋποθέτει υποχρεωτικά (σ' έναν πρώτο χρόνο) μια αναστάτωση του καταπιε-

πρόσ εργασίας. Μπορεί να συμβιβαστεί — προσωρινά — με τη διατήρηση του παλιού χωρισμού ανάμεσα στα καθήκοντα σύλληψης - διαχείρισης και στα καθήκοντα κατασκευής. Η εργασία σύλληψης - διαχείρισης μπορεί να γίνει από τον έλεγχο και τη διεύθυνση των άμεσων παραγωγών σ' αυτό το επίπεδο που απαιτεί το μέγεθος της αναγκαίας οργάνωσης. Αρκούν να το δείξουν δυο παραδείγματα.

— Σε ότι αφορά τα προγράμματα τεχνικών κατεχομένων: οι λιμενεργάτες της Αποβάθρας αριθ. 3 δεν είχαν ανάγκη να τους υπολογίζουν ανάμεσα στους απόφοιτους του πολιτεχνείου και των κεντρικών σχολών για να επιβάλλουν να προσανατολιστεί η τεχνική έρευνα στην ελάφρυνση και διευκόλυνση της πιο βαριάς εργασίας της εκφόρτισης. Το ίδιο, οι εργάτες του Υφαντουργικού Εργαστηρίου αριθ. 2 του Παριζιού όταν πρόκειται να πετύχουν να μειωθεί ο θόρυβος των μηχανών ή η πυκνότητα της σκόνης του μπαμπακιού στο μειωνόμενο αέρα. Οι λιμενεργάτες της Χάβρης ή οι εργάτες της Rhône - Rouleuse - Texile ποσα δεν έχουν να πουν;

— Σε ότι αφορά τα καθήκοντα διαχείρισης, το παράδογμα που αναπτύχθηκε πιο πάνω για τις εργατικές ομάδες ελέγχου είναι ακόμα καλύτερο. Στο θεωρούμενο εργαστήριο, η διάκριση ανάμεσα στα καθήκοντα διαχείρισης και σ' αυτά της κατασκευής δεν καταργήθηκε (ακόμα). Όμως η δημιουργία και η ύπαρξη της ομάδας ελέγχου είχαν αυτές καθυστερήσες σαν λειτουργία την απογραφή μιας τμήμα (ή «αποχωρισμό») ανάμεσα στην άσκηση των καθηκόντων διαχείρισης και άσκησης της εξουσίας.

3. Αλλά εκείνο που έδειξε επίσης η σύντομη εξέταση της πολιτικής που εφαρμόζεται από τους Κινέζους, είναι ότι η διάσταση που γνωρίζουμε ανάμεσα στα καθήκοντα σύλληψης - διαχείρισης και άσκησης της εξουσίας («διεύθυνση») δεν μπορεί παρά να είναι συντηρητική. Για να γίνει αποτελεσματική και διαρκής, πρέπει οι εργάτες να μάθουν σε ότι αφορά την τεχνική, τονλόγιστον αυτό που απαιτείται ώστε ο έλεγχος και η διεύθυνση που θα ασκούν να είναι πραγματικός. Με άλλα λόγια — και για να διατηρήσουμε την ίδια γλώσσα — μπορούμε να υποστηρίξουμε πως αυτό το προεξέδωτο διάστημα έχει πιθανότητες να οδηγήσει σε μια «μεταφορά εξουσίας», αν συνοδεύεται από ένα προεξέδωτο ιδιοποίησης της τεχνικής γνώσης από τους εργάτες — και τους άμεσους παραγωγούς. Μονόχα μ' αυτό τον όρο, τα μέτρα «αποχωρισμού» μπορούν να σταθεροποιηθούν και η εξουσία των «καδικών» να μετασχηματιστεί σε εξουσία των εργατών. Μιλώμε για ιδιοποίηση από τους εργάτες και τους άμεσους παραγωγούς, γιατί μια λύση που θα περιορίζον-

ταν στο να γίνουν μερικοί εργατές νέοι αδικαιί είναι ακριβώς αυτή που απορρίπτουν οι Κινέζοι και τη χαρακτηρίζουν ρεβιζιονισμό. Γι' αυτό το προτείνω ιδιοποίησής γνώσεων και της τεχνικής γνώσης δεν μπορεί να σπονδιστεί στην καθαρή και απλή «διαμόρφωση» νέων τεχνικών που «να προέχονται» — όπως το δείχνει τόσο καλά η διατύπωση — από τις εργατικές γραμμές. Αυτό το προτείνω από ορισμένες πλευρές που αφορά το σύστημα εκπαίδευσης και διαμόρφωσης. Αλλά από άλλες πλευρές — απόλυτα αφεδιάλυτες — πρέπει να αφορά επίσης τον καταμερισμό εργασίας στην επιχείρηση και το σύστημα θέσεων και λειτουργιών που αναπτύσσεται εκεί.

α) Αφορά το σύστημα διαμόρφωσης και εκπαίδευσης. Δεν θα επαναλάβουμε εδώ όσα αναπτύχθηκαν στο σημείο I. Πρέπει απλά να θυμόμαστε πως η επανάσταση στην εκπαίδευση έχει σαν νέο κέντρο βάρους αυτό το ίδιο το εργοστάσιο. Είτε πρόκειται για τη στρατολογία «σπουδαστών», είτε για εκπαιδευτικά προγράμματα και διδακτική ύλη, ή για τρόπους εκπαίδευσης (τρόπος λειτουργίας της θεωρίας - πράξης) ή ακόμα για τη σύνθεση του «διδακτικού προσωπικού». Αυτό ισχύει πρώτα απ' όλα για το «εργοστασιακό παν/μα», αλλά ισχύει επίσης για τα παν/μια «κλασσικού τύπου» και τα ιδρύματα Μέσης Εκπαίδευσης (για τα οποία δεν είπαμε τίποτα εδώ, αλλά που εφαρμόζονται και σ' αυτά οι ίδιες αρχές). Έχει ήδη υπογραμμιστεί πως αυτό που προβάλλεται για το σύνολο της επανάστασης στην εκπαίδευση είναι ένα εργοστάσιο κι όχι μια σχολή. Διότι με τον όρο να επικεντρωθεί στην κοινωνία και ιδιαίτερα στο εργοστάσιο μπορεί η εκπαίδευση πραγματικά να «κοινωνικοποιηθεί» κι όχι απλά να μεταρρυθμιστεί.

β) Αφορά επίσης και κύριο τον καταμερισμό εργασίας στο εσωτερικό της επιχείρησης. Τα τρία «παραδείγματα» που εξετάσαμε πιο πάνω: η κριτική των παραλόγων κανονισμών, οι ομάδες της «τριπλής ένωσης» και οι ομάδες εργατικής διαχείρισης, δείχνουν πως αυτό που διακυβεύεται είναι η δαδύση του προτείνω κατανομής των καθηκόντων και των λειτουργιών που κληρονομήθηκαν από τον καπιταλιστικό εργοστάσιο. Κατά κάποιον τρόπο, πρόκειται να διαλυθεί η «επιδική βάση» που συγκροτεί ο παλιός καταμερισμός εργασίας για να καταστεί αδύνατο οι νέοι τεχνικοί να μπορέσουν να «εργασταστούν» στις θέσεις σύλληψης και διαχείρισης κι έτσι να πάρουν τη διεύθυνση. Αλλά αυτή η κριτική στη δράση του καπιταλιστικού καταμερισμού εργασίας δεν έχει μονόχρημη αυτή την «προληπτική» λειτουργία. Εκπληρώνει τουλάχιστον δυο άλλες «λειτουργίες» κατά κάποιον τρόπο «θετικές». Η πρώτη είναι πως εκεί που ο καπιταλισμός εγκλωβίζει ένα προτείνω χειρισμό και καταμερισμό των καθηκόντων, οι τροποποιήσεις που έγιναν αποβλέ-

που στην αποκατάσταση της δυνατότητας της πρωτοβουλίας και της συνεργασίας. Και αυτό αποτελεί μέρος του «κινεζικού δρόμου» σχετικώς με την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Η δεύτερη είναι, πως αυτές οι ίδιες οι τροποποιήσεις υπονοούν την επανάσταση στην εκπαίδευση, αποτελούν αναπόσπαστο μέρος αυτής της επανάστασης. Αυτή η ίδια η πράξη της βιομηχανικής εργασίας γίνεται ο τόπος και ο χώρος της εκπαίδευσης. Οι ομάδες της «τριπλής ένωσης» για την τεχνική καινοτομία επινοήθηκαν ξεκάθαρα για να επιτρέψουν επίσης τη διαμόρφωση τεχνικών από τις γραμμές της εργατικής τάξης. Το τεχνικό προσωπικό ήδη διαμορφωμένο σε σύνδεση με τα καθήκοντα παραγωγής στα εργοστάσια, είναι έτσι κάτω από τον έλεγχο των εργατών, ενώ κινητοποιεί και κινητοποιείται απ' αυτούς. Έτσι η εκπαίδευση αναπτύσσεται με την ευκαιρία της παραγωγής, κατά να αποθείται «αλλού», στην περιμετρο μιας αβυσσας διδασκαλίας «με κίριους πόρταρ», όπως λέει οι Κινέζοι.

Έτσι τα προτάς ιδιοποίησης των γνώσεων που θεμελιώνεται και επιτρέπει τη σταθεροποίηση της εξουσίας των εργατών αποχτάει χαρακτηρισ που του προσδίδουν, από τους σκοπούς ο πρώτος είναι πως δεν χωρίζει την τεχνική μαθησία από την πράξη της παραγωγικής εργασίας και επίσης, γιατί όλα αυτά δεν είναι δεδομένα, από την πράξη την πάλη των τάξεων.

Μονάχα μ' αυτό το τίμημα, η εκμάθηση της «τεχνικής» από την εργατική τάξη, επιτρέπει και προωθεί μ' αυτό τη σοσιαλιστική οικοδόμηση με την κυριαρχική έννοια. Αυτό το σημείο, δεν υπάρχει αμφιβολία, δεν είναι το ισχνότερο από τις κατακτήσεις της Πολιτιστικής Επανάστασης. Αυτό που διακοβύεται, είναι πάλι το ερώτημα αν ναι ή όχι, και πώς, η εργατική τάξη μπορεί να ασκήσει την εξουσία στον τομέα της τεχνικής. Η δύναμη της δηλαδή και η ικανότητά της, αποκλεισθέντος τον καιτό της, να εξαλάβει τις μεγάλες διαίρεσεις που κληρονομήθηκαν από τον καπιταλισμό. Όπως βλέπουμε πρόκειται για μια εντόλις άλλη υπόθεση από την τροποποίηση της νομικής υπόστασης της επιχείρησης!

